

**Organizacia vash Siguripe thay Ledeipe ani Evropa
MISIA ANI KOSOVA**

**Kontributi ano Progresesko Dikhlaripe e Akciake Planesko
vash e Strategia vash Integripe e Romane, Ashkalyune thay
Egipqanyune Komunitetengo ani Kosova,
2009-2015**

Septembri, 2012

Mothavipe:

E verziya e Anglikana qhibyako akala publikaciako sitoy ofisialuni. Savore aver qhibyake verziye akala publikaciako siton iranipya e originaluna Anglikana verizako thay na siton ofisialune dokumentya.

TABELA E ANDRIPESKI

LISTA E HARNIPYENGI	3
REZIME	4
1. INTRODUKCIA	6
2. CENTRALUNE NIVELESKE MEKANIZMYA VASH AKCIAKE PLANESKO IMPLEMENTIPE.....	9
3. TEMATIKUNE SEKTORYA.....	12
a. Edukipe.....	12
Obyektiva 1.....	12
Obyektiva 2.....	13
Obyektiva 3.....	14
Obyektiva 4.....	16
b. Butyaripe thay Ekonomikuno Zoralipe	18
Obyektiva 1.....	18
Obyektiva 2.....	18
Obyektiva 3.....	18
c. Sastipe thay Socialune Puqipy.....	19
Obyektiva 1.....	20
Obyektiva 2.....	21
Obyektiva 3.....	21
Obyektiva 4.....	23
d. Khera thay Naformalune Beshipeske thana	23
Obyektiva 1.....	23
Obyektiva 2.....	25
e. Iranipe thay Reintegripe	25
Obyektiva 1.....	26
Obyektiva 2.....	26
f. Registripe	30
Obyektiva 1.....	30
Obyektiva 2.....	32
g. Kultura, medie thay informipe	33
Obyektiva 1.....	33
Obyektiva 2.....	34
h. Kotorleipe thay reprezentipe	35
Obyektiva 1.....	36
i. Siguripe, policia thay hakaipse	39
Obyektiva 1.....	40
Obyektiva 2.....	41
Obyektiva 3.....	42
Obyektiva 4.....	43
4. KONKLUZIE.....	44
5. REKOMANDIPYA E KOSOVAKE RAIPESKE	45
Aneks I – Lista e relevantune OSCE raportyengo.....	46

LISTA E HARNIPYENGI

AI	Administrativune Instrukcie
DOSHR	Dikhlaripesko Ofisi vash Shukarno Raipe
MTH	mekhle thanutne
MKI	Ministria vash Komunitetya thay Iranipe
MKTS	Ministria vash Kultura, Terne thay Sporti
MEST	Ministria vash Edukipe, Skencia thay Tehnologia
MTTP	Ministria vash Thanipe thay Thanesko Planiripe
MeS	Ministria e Sastipeski
MAB	Ministria e Androne Butyengi
MBSD	Ministria vash Buti thay Socialuno Dikhlaripe
KOKI	Komunako Ofisi vash Komunitetya thay Iranipe
BRO	Biraipkani organizacia
ODIHR	Ofisi vash Demokrativune Institucie thay Manushikane Hakaya
OSH	Ofisi e Sheruneministresko
OSCE	Organizacia vash Siguripe thay Ledeipe ani Evropa
PRTAN	Prevenacia thay Respodipeske Timya vash Mekhipe thay Naregistripe
RTK	Radio Televizia e Kosovai
UNHCR	Yekhune Themyengo Uqo Komisioneri vash Nashle Manusha
UNMIK	Yekhune Themyengi Yekhvahtuni Administracia Misia ani Kosova

REZIME

Akava lil kerdilo vash te kontribuinel ano dikhlaripe e implementipesko e *Kosovake Akciake Planesko vash Implementipe e Strategiako vash Integripe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetyengo (2009–2015)*, may but o dikhlaripesko procesi koordinimo kotar Godideipesko Ofisi ano Shukarno Raibe andar Sheruneministresko Ofisi, ano paluno kotor e bershesko 2012.

Fokusindoy ano periodi sar kotar angluni dikhlaripeski konferencia organizimi kotar Evropaki Komisia thay Kosovako Raibe ano Mayi 2011, thay bazirimo pe Organizacia vash Siguripe thay Ledeipe ani Evropaki Misia ani Kosova (OSCE) regularuno monitoripe pashe e pherune intervistenge e raipeske thay komunitetenge reprezentyencar, akava lil dela komentarya thay rekomandipya vash implementipe thay dela buderi relevantune OSCE-ke kotorune umala e fokuseske. Akava na reprezentinela o sahasardo, aktiviteti-palo-aktiviteti dikhlaripe e Akciake Planesko.

Phanglo e institucionalune mekanizmencar kreirime vash implementipe e Akciake Planesko, anavimi e Teknikuni Butyarni Grupa thay Mashkar Institucionaluno Phiravipesko Komiteti, mothavela kay o kishlipya ano funkcionipe akale institucieng e aranzhipesko sine faktoryuno limitirimo progresi ano implementipe e Akciake Planesko. Bazikune rodipya sar si o butveripe e kedipyengo akale koordinipeske trupyengo, thay keripe e monitoripeske raportyengo, na rumisalo. Pe generali, isi hramimo nanipe e informaciengo vash buderi umala e Akciake Planesko thay buderipe e data kolekciaki, studie thay notadeipya kedime vash o Akciake Plani na lelile. Akava nanipe e informaciako mothavela kay o problemya na lelile kan shukar, qalavindoy o dizayni thay implementipe e targetime masengo thay soluciengo, ayekha vi o mangle azhutipeske notadeipya e progresyengo thay rezultatyengo. May but, nanipe e koordinipesko thay komunikipesko sito pandar evidentuno vash o relevantune institucie thay interesime riga kay lena kotor, vash o korkore Kosovake Roma, Kosovake Ashkalie thay Kosovake Egipqanyune komunitetya.

Dikhlarindoy progresi ano enya Akciake Planeske sektorya (edukipe, butyaripe thay ekonomikuno zoralipe, sastipe thay socialune puqipya, khera thay naformalune beshipeske thana, iranipe thay reintegripe, registripe, kultura, medie thay informacie, kotorleipe thay reprezentipe, thay, siguripe, policiake servisy thay hakaibe), o lil mothavela nesave umala e progresesko thay shukarne praktike, leindoy kotor akcie te phiraven civilune registripeske aqhavipya, laqharipe e skolake nakhavipesko, arakhipe e kherenge soluciengo thay kreiripe e kondiciengo vash savahtuno iranipe thay reintegripe. Pashe akaleske, isi vi nanipe e koncetrimo thay koordinime aktivitetesko ano buderune umala. Ano edukipe vash misalake, ji kay e Romana qhibyaki kurikula jamaiali, o qhavo pandar siton bizo akala klase, na therindoy trenirime sikavne vay skolake pustika. Ji kay o progresi kerdilo ano phanipe e molveya kontaminime kampyengo ani upruni Mitrovica, savahtune kherenge solucie pandar na si vash shelencar Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune familie. Aktivitetya vash te adresinen problemya, legargyona kotar studentyenge “keqap” klase ji pe fondipe thay phikoipe e kulturune ovipyengo, pandar ovena numay ani ad hok baza. Kosovake institucie ano sah nivelya musay te notadeinen ano mashkar thay te reagazhinen olengo stafi thay bujeti ano implementipe e aktivitetiyengo dende ano Akciake Plani ji pe 2015.

2011 OSCE raporti dikhlarindoy o inicialuno progresi vash o implementipe e Akciake Planesko¹, arakhla kay pe generali Kosovake institucie na reste ano pheripe olenge angazhipyengo thay khargya vash bayripe e tentipyengo. Dikhlaripeske bajakya kay lelile sar odothar, pashe trin bersh kotar aproviye e Akciake Planesko, akava lil arakhla yekhune konkluzie, thay pashe trin bersh e implementipea, akava aqholo darakerdo. Bizo undriye, bayardo politikuno angazhiye ano sah nivelya, pashe e bayripeske e manushikane thay financialune resuryengo, ka ovel manglo te sine kay Akciake Planeske obligacie manglape te phergyon.

¹ Dikh OSCE Raporti Implementipe e Akciake Planesko vash e Strategia vash Integriye e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetyengo ani Kosova (Mayi 2011), www.osce.org/kosovo/77413 (qalavdo pe 24 Avgusti 2012).

1. INTRODUKCIA

E reseya vash deiye e kontributesko ani pherdi diskusia thay angazhiye ano adresiye e buderi hakayengo thay mangipyengo reprezentime ano *Akciako Plani vash Implementiye e Strategiako vash Integriye e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetengo, 2009–2015* (harne “Akciako Plani”)², keripe akale lilesko sito may vasno bajako vash o phikoipe e OSCE Misiako ani Kosova (OSCE) kay dendilo. Anindoy yekhthane tentiye e sah umalenge ekipengo thay nesave ververutne departamentya ani Kosova, ayekha vi o ktorleutne ekspertize kotar o Ofisi e Demokratiye Instituciengo thay Manushikane Hakaya (ODIHR)³, akaya buti vash promovipe thay garaviye e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetenge hakayengo thay olengo integriye reflektinela o uqo prioriteti e OSCE-ko phanglo e manushikane hakayencar, thay lungyardo mangipe vash politikengo prioritizipe thay praktikako laqharipe ani Kosova.

OSCE angazhiye ano politikune diskusie thay avokipe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetenge hakayengo thay mangipyengo

Ani lenya oleske mandatesko vash te monitorinel, promovinel thay garavel o manushikane hakaya e komunitetengo ani Kosova, OSCE astargya ano originaluno procesi e avokipesko vash *Strategia vash Integriye e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetengo, 2009–2015* (harne “Strategia”)⁴. Sheruno khelutno ani iniciripeski politikaki diskusia thay avokipe vash Strategiako jamaie pe 2006, OSCE ayekha vi lela manglo phiraviye te informinel thay inkurinel o may baro Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetengo ktorleipe ano procesi⁵. Keripe ano akava momenti, pe 2007 OSCE jamaingya e ledeyutni iniciativa e Ofiseya e Sheruneministresko (OSH) thay Kosovaka Fondacia vash Puterdo Malipe vash te phikoinen o keripe e Strategiako⁶.

² OSH, *Kosovako Akciako Plani vash Implementiye e Strategiako vash Integriye e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetengo, 2009–2015*, Decembro 2009; http://www.kryeministri-ks.net/zck/repository/docs/Action_Plan_on_the_Implementation_of_the_Strategy_for_the_Integration_of_Roma_Ashkali_and_Egyptian_Communities_2009-2015.pdf (akcesimo 24 Avgusti 2012).

³ Ulavdo vasniye sito OSCE/ODIHR-implementime May Laqhe Praktike vash Romano Integriye (BPRI) proyekt, financimo kotar Evropaki Komisia sar regionaluni iniciativa e Romane integripesko, thay akanake uqharindoy e Kosova pashe yaver themyenge ano Ratyoriguno Balkani.

⁴ Ofisi e Sheruneministresko, *Strategia vash Integriye e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetengo ani Kosova, 2009–2015*, Decembro 2008; http://www.kryeministri-ks.net/zck/repository/docs/Strategy_for_the_Integration_of_Roma_Ashkali_and_Egyptian_communities_2009-2015.pdf (akcesimo 24 Avgusti 2012). E Strategia ayekha vi sila edukipeski komponenta kay adaptisali ulavdi pe Yuli 2007 thay uqharela o periodi kotar 2007 ji pe 2017.

⁵ Pe 2005, OSCE shrdingya o avokipe vash jamaie e lokalune strategiengo sar sheruno bajako vash implementiye e OSCE *Akciake Planesko vash Laqharipe e Situaciako e Romengo thay Sintyengo andar OSCE Thanipe*, e Dakada e Romana Inkluziako 2005–2015, ayekha vi relevantune Evropake Konsileske rekomandipya (vash buderi detalya, dikh www.coe.int/t/dg3/romatravellers/mgsrom_en.asp, akcesimo pe 24 Avgusti 2012). Puteripeski konferencia vash Strategiako jamaie sine pheruni iniciativa kotar OSCE, Ofisi e Sheruneministresko thay Kosovaki Fondacia vash Puterdo Malipe. Adikerdi pe Septembri 2006, konferencia angya khetane o politikake kerutnen thay pashe 100 Roma, Ashkalie thay Egipqanya kotar sah e Kosova. OSCE ayekha vi organizingya azhutipeske vizite pali konferencia, adikerdinoy panj regionalune kedipya ani Gilana/Gnjilane, Prishtina, Peja/Pec, Mitrovica thay Prizren vash te informinel may baro gendo e Romengo, Ashkaliengo thay Egipqanyengo vash e avutno Strategiako jamaipesko procesi.

⁶ OSCE phikoingya o procesi e Strategiake jamaipesko e financipea thay praktikune phikoipea vash o elementya e konsultipeske procesesko. OSCE phiravgya nesave butyame grupe kerde vash te len ktor ano nesave Strategiake sektoryune qhandya, monitoringya o jamaie e politikake rekomandipyengo, thay azhutingya e inkluzia e ekspertiyune godideipesko thay phikoipe kotar OSCE/ODIHR thay yaver

Dikhindoy o Raipesko miratipe e Strategiako pe Decembri 2008, Akciako Plani jamaialo thay miratisalo pe Decembri 2009. OSCE phikoinggya o deipe e prezentipesko e Akciake Planesko thay bayaripe e centralune thay lokalune nivelesko ledeipe vash implementipe prekal o serie e regionalune kedipyengo pe 2010⁷, palem adikerde pe 2012 vash te azhutinen e rafin, koordinipe thay komunikipe mashkar o ververutne nivelya e raipeske vash o Akciako Plani⁸. Sar respodipe ano mangipe kotar Dikhlaripesko Ofisi thay Shukarno Raibe (DOSHR) andar o OSH, pe 2012 OSCE ayekha vi dengya specifikuno phikoipe te bayargyol raipesko kapaciteti vash implementipe e Akciake Planesko ani relacia e monitoripeski, raportipesko keripe thay financialuno planiripe⁹.

Sar phikoipe e originalune jamaipesko e Strategiako thay deipe e kapaciteteske jamaipesko hramimo may upre, OSCE ayekha vi khelgya e rola prekal o kontributipe pe publikune politikake diskusie ano resto progresi. Pe Mayi 2011, OSCE publikingya o raporti *Implementipe e Akciake Planesko vash Strategia vash Integripe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetengo ani Kosova* (harne “OSCE 2011 dikhlaripesko raporti”)¹⁰, deindoy yekh sahasardo dikhlaripe e inicialune progresesko bazirimo pe regularuno monitoripe thay pherune diskusie thay interviste kerde kotar OSCE ano centraluno thay lokaluno niveli, thay konkludipe e buderi rekomandipyengo. Akava OSCE raporti informingya e diskusia thay decisiako leipe ano anglune uqe niveleske ovipya adikerde vash te dikhlarin o Akciako Plani, konferencia adikerdi pe Mayi 2011 kotar Evropaki Komisia (EK) thay Kosovako Raibe¹¹ – kote dendilo o dokumenti, *Saranda Akcie te Bayaren o Implementipe e Romana, Ashkalyune thay Egipqanyuna Strategiako thay Akciako Plani*.

Planirindoy o yekhuno publikune progresesko dikhlaripesko raporti vash implementipe e politikake ramesko vash integripe e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetengo vash o angloyevend 2012, OSCE adaptingya pere aktivitetiya vash te kontribuinel may but vash Raipesko dikhlaripe propozimo kotar DOSHR. Deipea e mangle shaipesko prezentimo vash vash te kontribuinen akale vasne tentipyenge

mashkarthemutne organizacie (misalake. Yekhune Themyengi Yekhvahtuni Administracia Misia ani Kosova, Yekhune Themyengo Uqo Komisioneri vash Nashle Manusha, Evropako Konsili, Yekhune Themyengo Manushikane Thanipesko Programi). Buder se 50 godideipeske kedipya vash te bayaren o inputi vash e Strategia adikerdile pe 2007 e phikoipea kotar OSCE thay Kosovaki Fondacia vash Puterdo Malipe, leindoy kotor raipeske ekspertya, civiluno malipe thay komunitetenge reprezentya kotar e sah Kosova.

⁷ Organizimo thay financimo kotar OSCE, panj regionalune kedipya leindoy kotor pashe 250 publikune sevalutne thay jene e civilune malipeske organizaciengo adikerdile ani Gilana/Gnjilane, Prishtina, Peja/Peć, Mitrovica thay Prizren ji pe Februari thay Marti 2010. O kedipya organizisale ano ledeipe e Ofisea vash Komunitetenge Puqipya thay Dikhlaripesko Ofisi vash Shukarno Raibe andar OSH.

⁸ Organizimo thay financimo kotar OSCE, panj regionalune kedipya kola sinelen res e komunake sevalutnen thay civiluno malipe adikerdile ani Gilana/Gnjilane, Prishtina, Peja/Peć, Mitrovica thay Prizren pe Mayi 2012, reseya vash bayaripe e ledeipesko thay koordinipesko mashar nivelya e raipeske thay laqharipe e komunikipesko ano Akciake Planeske resya thay obyektive. Regionaluno kedipe organizisali ano tang ledeipe e Dikhlaripeske Ofiseya vash Shukarno Raibe andar o OSH.

⁹ OSCE adikergya treningya vash selektive centralune thay lokalune niveleske sevalutne vash monitoripeske teknike, raportyengo hramipe thay bujetresko planiripe ano ledeipe e Kosovaka Fondacia vash Puterdo Malipe. Shtar yekhdivune treningya adikerdile ano Yuni thay Yuli 2012, vijaindoy 72 civilune servantya (30 kotar lokalune raipya thay 42 kotar centralune niveleske institucie).

¹⁰ Dikh OSCE Raporti *Implementipe e Akciake Planesko vash Strategia vash Integripe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetengo ani Kosova* (Mayi 2011), www.osce.org/kosovo/77413 (aksesimo 24 Avgusti 2012).

¹¹ “EU thay inkluzia e Romengi, Ashkaliengi thay Egipqanyengi – Drom angle vash e Kosova”, konferencia e EK thay Kosovake Raipesko, adikerdi pe 11 Mayi 2011.

vash o Akciako Planesko implementipe, decisia lelili vash te pheren thay te adaptinen o planirimo publikipe. Akava lil ayekha kerdilo sar mangli vrda vash vahteske inputya ano Akciako Planesko dikhlaripesko procesi thay kedipya pe 2012.

Andripe, metodologia thay struktura

Fokusindoy pe periodi sar kotar dikhlaripeski konferencia pe Mayi 2011, akava lil sito bazirimo ano regularuno monitoripe lelo kotar OSCE, khetane e pherune targetime intervistencar adikerdo e centralune thay lokalune niveleske instituciencar thay e jenencar e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetyengo mashkar Decembri 2011 thay Avgusti 2012¹².

Zorakerindoy OSCE-ko monitoripe, analiza thay dende rekomandipya, akava lil na reprezentinela o sahasardo, aktiviteti-palo-aktiviteti dikhlaripe e Akciake Planesko. Ov pashe akaleske dela molipea inputya e politikake diskutipeske andar o progreso, prezentimo ano phanglipe e tematikune sektoryencar e Akciake Planesko. Niveli e detalime thay andrune materialesko sito may baro ano sektori phanglo e OSCE-ke mandatea thay fokusipeske umala, may but o sure phanglo e garavipea e komunitetenge hakayengo. Pe generali, o lil astarela o substancialuno molipe e informaciengo kedime kotar lokaluno niveli, reflektindoy o monitoripe lelo kotar OSCE avrialuna umalaka prezencako.

Ano termiya e strukturengo, may but vash akaya Introdukcia, lil mothvavela e harni diskusia e centralune niveleske mekanizmengo vash Akciako Planesko implementipe, phiravdo kotar o komentari vash progresi reprezentimo kotar Akciake Planeske sektorya thay obyektive, Konkluzie, thay paluni sekcia kay prezentinela o Rekomandipya.

¹² Ano akava periodi, OSCE umalake ekipe kerde pherune interviste e yekh gendoa e lokalune phiravutnencar, lenindoy kotor komunake sevalutne, komunitetenge reprezentya thay gaveske liderya, lokalune biraipkane organizacie thay yaver organizacie, kola siton phangle. Interviste kerdile ano komune e sah Kosovake thay astarena e departamentyenge direktoryen, regionalune butyaripeske sevalutne, dirketorya e fundone thay telune mashkarune shkolengo, Komunake Ofisyengo vash Komunitetya thay Iranipesko stafi, Komunake Manushikane Hakayenge Yekhlinyengo stafi; Talo sheruno vash Komunitetya, thay, Sheruno e Komitetesko vash Komunitetya. Ano centraluno niveli, OSCE pashe yaverenge adikergya diskuise thay kergya interviste e sherunencar kotar DOSHR, Ministria e Edukipeski, Skencia thay Tehnologia, Ministria vash Komunitetya thay Iranipe, Ministria e Sastipeski, thay Kosovaki policia ano ververutne teme phanglo e Akciake Planeske implementipea.

2. CENTRALUNE NIVELESKE MEKANIZMYA VASH AKCIAKE PLANESKO IMPLEMENTIPE

Akciako Plani mothavela e vasni rola e centralune niveleske instituciengo ano implementipe e masengo vash promovipe thay integripe e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetengo, thay hraminela specifikune role e nesave ministrienge ano sherune sektorya phanindoy e yaver kompetencienar, pashe o komune ani Kosova.

Ji kay o divuno implementipe e Akciake Planesko ka lelol kotar o “lenyune ministrie, ekzekutivune agencie thay komune, ano ledeipe e lokalune thay internacionalune partneryenar”¹³, duy sherune meknaizmya thavdisale e dikhlaripea e koordinipesko: o Akciake Planeski teknikuni Butyarni Grupa (harne “Butyarni Grupa”) thay yaver Mashkar Institucionalune Dikhlaripesko Komiteti (harne “Dikhlaripesko Komiteti”).

Butyarni Grupa¹⁴ harmonizinela thay koordininela raipeske thay donatoryenge investipya, jamainela politike thay rekomandipya, dela godi vash financipeske priorityetya, thay sitoy godorni vash koordinipe thay komunikipe mashkar relevantune interesime riga thay vash monitoripe e implementipeske procesesko. Phiravdo kotar sheruno e DOSHR, thay administrativune phikoimi kotar olengo ofisi, e Butyarni Grupa astarela e reprezentyen e ververutne ministriengo thay relevantutne avrialune aktorya¹⁵. Akciako Plani rodela kay e Butyarni Grupa te arakhlol may hari shtar ver ano bersh, thay te publikinel progresesko raporti vash ekvashyune, ayekha vi yekh ver ano ekvash bersh vay bershuno raporti kay te ovel aprovimo kotar Dikhlaripesko Komiteti.

Dikhlaripesko Komiteti¹⁶ sito politikuno trupo e buhle uqe niveleske institucionalune reprezentipea, phiravdo kotar Talosherunoministri. Termya e referencake vash o Dikhlaripesko Komiteti kerde kotar DOSHR sugestinena kay Komiteti musay te kedingyol duy ver ano bersh. Komiteteski rola sitoy te azhutinel o dialogi mashkar koordinipe mashkar biraipkano sektori thay Raipa ani diskusia thay implementipe e aktivitetyengo ano Akciako Plani, aprovinel implementipeske raportya thay te dikhlarel propozime yaveripya e Akciake Planeske, azhutinel e koordinipea e publikune politikune procesesko, sigurinela kay o Akciako Plani mangela o vastushya kotar Kosovako bujeti thay azhutinel e lobriripea vash pherune resursya.

¹³ Artikulipe e respodipyengo sito detalimo ani Akciako Plani, qham 12.

¹⁴ E rola thay godornipya e Butyarna Grupako siton detalime ani Akciako Plani, qhamya 12–14.

¹⁵ Butyarni Grupa ayekha vi astarela reprezenten kotar Ofisi vash Komunitetenge Puqipya, Ministria vash Komunitetya thay Iranipe, Agencia vash Koordinipe thay Jamaipe thay Evropake Integripya (akana Ministria vash Evropake Integripya), Polyune Yekhipeski Agencia, Ministria e Edukipeski, Skencia thay Tehnologia, Ministria vash Buti thay Socialuno Azhutipe, Ministria e Sastipeski, ayekha vi avrialune donatorya.

¹⁶ Akciako Plani defininela e jenen e Dikhlaripeske Komitetesko kola siton kotar dershuyekh jene: Talosherunoministri (Sheruno), Ministria e Edukipeski, Skencia thay Tehnologia, Ministria vash Thana thay Thanipesko Planifikipe, Ministria e Sastipeski, Sheruno ano DOSHR (kova aktinela ayekha vi sar Sheruno e Komitetesko), Direktori e Ofisesko vash Komunitetenge Puqipya, yekh jeno e Komunitetenge Konsultativune Konsilesko (kova alosargyola kotar Konsili), Ombudspersoni, thay po yekh reprezenti kotar Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya. E rola thay godornipe e Komiteteski sito mothavdo kotar Akciako Plani, qhamya 14–15. Dikh ayekha vi Raipeski Decisia Gn. 8/126 vash kedipe e Komitetesko, 26 Mayi 2010.

Pe generali, akava mothavela kay o kishlipya ano funkcionipe akale institucionalune aranzhipyengo sine faktoryuno limtiipesko procesi ano implementipe e Akciake Planesko.

Sar notadeisalo ano OSCE 2011 dikhlaripeko raporti¹⁷, relativune dosna formiripe e Butyarna Grupako thay Dikhlaripeko Komiteteske mekanizmya (ano duyto kotor e 2010, shov masek palo miratipe e Akciake Planesko, thay 18 masek palo miratipe e Strategiako) sine negativuno qalavipe ano implementipe avrial. Na resipe e khetane Butyarna Grupako thay Dikhlaripeko Komitetesko te kerel buti regularune ayekha vi aqhola te ovel aqhavipe vash o suksesuno koordinipe e mashkar raipeska butyako vash implementipe e Akciake Planesko. Butyarni Grupa arakhlili shov ver sar kotar olako formiripe ano duyto kotor e 2010¹⁸, ini kay o Akciako plani dikhlarela te adikeren may hari shtar kedipya ano bersh. Sar si pe informacie shayutne pe OSCE, o Dikhlaripeko Komiteti na kedisalo sar kotar Mayi 2011 kana on kedisale ko anglune uqe nivelesko dikhlaripeski konferencia vash Akciako Plani¹⁹.

May but, akava mothavela kay o limitime resursya andar e Butyarni Grupa sine faktori ano naresipe kay te keren o Akciake Planesko progresesko raportipesko mangipe²⁰, thay e diskusia ano May 2011 EK-Kosovake Raipeski dikhlaripeski konferencia dengya nota vash o nanipe e monitoripeske thay raporteske hramipeske kapacitetengo sar sheruni sfida, kombinimi e harne institucionalune koordinipea thay limitima dataka kolekciako thay phiravipe e praktikako²¹. Sar hramisalo, OSCE vash akaleske kergya o kapacitetengo vazdipesko phikoipe vash te azhutinel ano pheripe akale mangipyengo, numay ka avokinel ano lungyardo investipe ano stafeske kapacitetya thay prioritizipe akale umalengo, ayekha vi o alokipe e resursyengo mangle vash effektivuno monitoripe e Akciake Planeske implementipesko. Sar pheripe, akava mothavela kay pe generali e data kedimi kotar Kosovake institucie na pherdili e etniciteta, qhibya vay religia, thay may but ano buderi sure na si databaza e napherune informaciengo kay egzistinena phanglo e sherune sektoryencar ani Strategia. Akava aqhavela o kolektype thay analiza e informaciako koya but ka vijainel khetane o implementipe thay monitoripe e Akciake Planesko.

Pheruno komenti ano Akciake Planeske institucinalune mekanizmya ka astarel e nota pe generali, numay limitimo koordinipe thay ledeipe mashkar centalune thay lokalune niveleske institucie dikhlardilo, thay akate dikhlilo kay si hari komunikipe andar Kosovake Romano, Kosovako Ashkalyuno thay Kosovako Egipqanyuno civiluno sketori vash specifikune mangipya thay targetime mase thay solucie. Palune, numay hramipea, dikhlola kay o alokipe e finansialune resuryengo na kerdilo but prioritizipe. Akciako Plani astarela finansialune

¹⁷ Dikh OSCE Raporti *Implementipe e Akciake Planesko vash Strategia vash Integripe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetengo ani Kosova* (Mayi 2011), www.osce.org/kosovo/77413 (akcesimo 24 Avgusti 2012).

¹⁸ Sar si pe informacia kay sile OSCE, e Butyarni Grupa adikergya totalune shov kedipya: pe 23 Yuli 2010, pe 8 Oktobri 2010, pe 29 Marti 2011, pe 13 Septembri 2011, pe 25 Novembri 2011, thay pe 4 Mayi 2012.

¹⁹ Paluno kedipe e Dikhlaripeko Komitetesko lela kotor pe 4 Mayi 2011.

²⁰ Mandatimo te gatisarel ekvashuno vay shtar kotoruno progresesko raporti, e Butyarni Grupa publikingya olako angluno thay yekhuno raporti vash Akciako Planesko implementipe sigune palo dikhlaripeski konferencia pe Mayi 2011. Duyto bershuno progresesko raporti sine ano gatisaripe ano vahti e hramipesko (Avgusti 2012).

²¹ Dikh vash misalake o konferenciake lila prezentime kotar sherune e DOSHR, ano EK-Kosovake Raipeski konferencia, "EU thay inkluzia e Romangi, Ashkaliengi thay Egipqanyengi – Drom angle vash e Kosova", 11 Mayi 2011.

harjipya, totalune pashe 20 milionya Euro vash o 2009–2015 implementipesko periodi. Ji kay o kedipe pashe 3 milionya Euro kay kerdilo vash o bersh 2012²², sito naklaro kobar but akale bujetestar harjisalo ano relevantutne aktivitetiya, vay kobar lungyardilo o finansialuno menajipe thay angazhipe ka kergyool prekal o implementipe ano avutno periodi.

Sahipea, akava mothavela kay limitimo politikuno mangipe ruminela o progresi ano Akciake Planesko implementipe. Kishlo aktivitetengo niveli e trupengo godorne vash leipe e koordinipesko thay promovipesko impakti direktune ano implementipe resto ano relevantune sektorya kotar centralune thay lokalune aktorya, thay nanipe e substancialune thay regularune monitoripesko thay raportipesko kerela o klaro identifikipe e aqhavipyengo, mangipyengo thay priorityenbgo.

²² Ani truyali mez diskusie titulime “Kosova, EU thay integripe e Romengo, Ashkaliengo thay Egipanyengo – Resipya, harnipya thay drom angle”, organizimi kotar Evropaka Uniako Ofisi ani Kosova thay Kosovaki Fondacia vash Puterdo Malipe pe 25 Mayi 2012 ani prishtina, Sheruno e DOSHR andar OSH, mothavgya o bujetesko angazhipe vash e Strategia thay Akciaki Plani vash 2012: Ministria vash Buti thay Socialuno Dikhlaripe pashe 2 milionya Euro; Ministria vash Komunitetya thay iranipe 400,000 Euro; Ministria vash Sastipe 93,000 Euro; Ministria vash e Kutlura, Terne thay Sporti 67,000 Euro; Ministria vash Edukipe, Skencia thay Tehnologia 100,000 Euro; Ministria e Lokalune Raipeska Administraciako 90,000 Euro; OSH 30,000 Euro.

3. TEMATIKUNE SEKTORYA

OSCE monitoripeske informacie thay arakhipya phanglo e implementipea e Akciake Planesko sito prezentime may tele ano phanglipe e Akciake Planeske enya sektoryencar. Kote si shayutno, informacie thay komentarya sito linkime ano relevantune obyektive e Akciake Planeske sektoryengo; kote limitime informacie siton shayutne, vay harne teme siton diskutime, odoya ver o obyektive siton grupime khetane ano prezentpe e materialesko.

a. Edukipe

Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune qhavore silen kishlo shkolako nakhipe thay/vay e nakhavipeski skala, phiravgyola vi kotar uqo niveli e mekhipesko, specialune ko qhaya, thay dosna skolako registripe palo savahtuno inicialuno shov bersh e hramipesko ano shkole. Nsave faktorya kontribuineni ani akaya situacia, leindoy ktor ekstremyune qorolipeske sure mashkar o trin komunitetya, harne nivelya e edukipeske thay harno godinipesko vazdiye vash vashniye e edukipesko vash akala trin komunitetya, mashkar etnikune tenzie, rumipe thay diskriminipe ano shkole, thay nanipe e sikavnengo e Romana, Ashkalyune thay Egipqanyuna originako²³. Ji kay o OSCE monitoripe dikhla o hramimo lungyaripe ano akava sektori, akate si vi nesave pozitivune misalya e instituciengye resipesko vash darakeripeske sure – ini kay buti ver si angazhiye e civilune malipesko thay mashkarhemutnipesko vash o speicifikune sure.

Obyektiva 1: Hramimo laqharipe e ktorleipesko ano edukipesko sitemi thay kvaliteti e edukipesko e jenengo e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetengo

Sure e bajakyencar lelile vash te adresinen o problemya kay astarena o misalya e koordinima bukyako vash najaipe thay dosna registripe ani diz Fush Kosova/Kosovo Polje. Akala problemya suksesune alosardile ko 53 Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune qhavore kola registrisale ano 2011–2012 skolako bersh ani multietnikuni skola “Selman Riza”, nays e intervenciake e civilune malipesko thay azhutipeske kotar komuna thay Ministria vash Edukipe, Skencia thay Tehnologia (MEST)²⁴. Ji kay o ad hok initiative kotar panj komune vash te azhutinen Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetengo shkolako nakhaviye hramisalo²⁵,

²³ Dikh OSCE Raporti *Komunitetenge Hakayengo Notadeipesko Raporti, trinto edicia*, (Yuli 2012), qhamya 24–28. www.osce.org/kosovo/92244 (aksesimo 24 Avgusti 2012).

²⁴ Ideako Partneriteto, biraipkani organizacia (BRO) ani Kosova, identifikingya o naresipe te giriqinel o registripesko testi sar yekh aqhaviye ano khuviye ano edukipesko sistemi: BRO odoleske dengya e qhavorengye intenzivune klase, deindoy shaipe olenge te giriqinen o testi thay te nakhen ani shkola kotar o shrd e 2011–2012 akademikune bershesko. Buder se 53 qhavore kola nakhavde o BRO-dende klase, 42 akana siton regularune nakhaven e regularune skolengo. Dikh OSCE Raporti *Komunitetenge Hakayengo Notadeipesko Raporti, trinto edicia*, (Yuli 2012), qham 27. www.osce.org/kosovo/92244 (aksesimo 24 Avgusti 2012).

²⁵ Misalake, ani komuna Ferizay/Uroševac, Komunako Ofisi vash Komunitetya thay Iranipe ledeinena e OSCE thay lokalune biraipkane organizaciencar, Ashkalyuno Komunitetengo Centro, te den shkolake pustika e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune mashkarune shkolake qhavore. Ani Poduyeva/Podujevo, komunake sevalutne siklipeske klase vash o jene e Kosovake Ashkalyune komunitetya,

OSCE sine ano generali na shayutno vash sasavo sistematikuno vay buhlo vastipe e “catch up” vay intenzivune klasengo reseya vash azhutipe e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetenge qhavorengo kotorleipe ano edukipesko sistemi. Ani pozitivuni nota, e buti e komunitetenge mediatoryengo ano yekh gendo e komuunitetengo kontribuingya ano bayaripe e skolake nakhavipesko prekal o implementipe e kulturune vasne iniciativengo, thay prekal o zoralipe e linkesko mashkar o trin komunitetya thay institucie (vash buderi detalya vash e rola e mediatoryengi, dikh Obyektiva 3 may tele).

Ani relacia e specifikune sikavnenge kapaciteteske vazdipesko targetimo ko trin komunitetya, ini kay o Akciako Plani phenela kay astaripe e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune edukatoryengo thay olenge asistantyengo ano angluno fundono thay anglo shkolo niveli, OSCE na resto pe nesavo lugyardo sahasardo tentipe vash te jaminel ayekha kapaciteti ani sah e Kosova²⁶.

Obyektiva 2: Prevencia e diskriminaciake thay segregaciake ano edukipesko sistemi

Phanglo e problemencar e diskriminacia thay segregacia ano edukipesko sistemi, ini kay o Akciako Plani mangela e instituciendar te len analize thay zoralipe e akciako, MEST na identifikingya nisavo ayekha problemi kay egzistanela ani Kosova²⁷. Ani akaya baza na si specifikune analize e relevantuna legislaciako vay mangle masengo kay lelile kotar e Ministria.

Pashe akaleske, duy misalya e pozitivune institucionalune akciengo thay ledeipyengo kay ule ano Oktobri 2011: monoetnikune klase identifikime ano Ferizay/Uroševac thay Jakova/Đakovica rumisale thay integrisale ano yaver klase palo intervenipe e aktoryengo leindoy ktor komunake sevalutne, MEST thay mashkarthemunto komuniteti (leindoy ktor OSCE).²⁸

OSCE projekti implementimo pe 2011 (yekhuno phiravgyola vi pe 2012) reseya vash aqhavipe e komunitetenge sterotipyengo ano skole thay bayaripe e sikavnenge penjaripesko e

ayekha vi akceptinde shkolako registripe e irande qhavorengo bizo mangle civilune registripeske dokumentya. Yekhune initiative lelile kotar o komune Jakova/Đakovica, Peja/Peć thay Prizreno. Dikh OSCE Raporti *Komunitetenge Hakayengo Notadeipesko Raporti*, trinto edicia (Yuli 2012), qham 10. www.osce.org/kosovo/92244 (akcesimo 24 Avgusti 2012).

²⁶ Nesave mashkarthemutne initiative sasavipea egzistinena. Misalake, andar o rami e projektesko financimo kotar biraipkani organizacia Swiss Caritas, shtar Kosovake Romane komuniteteske jene ano prizren nakhavde sikavnengo siklipe vash angloshkoluno edukipe. Sikavne, kola kerena buti ano angloshkolune centrya ano prizreno, ajukerena o akreditipe vash olenge diplome.

²⁷ Ano kedipe adikerdo e MEST ano Yanuri 2012, sevalunte mothavde kay na si segregacia ano edukipe ani Kosova.

²⁸ Mono etnikuni angluni klasa ani fundoni shkola “Tefik Çanga” ano Ferizay/Uroševac formirisali ano starti e shkolate bershesko, kedindoy numay Ashkalyune siklovnene. E klasa rumisali ano Oktobri 2011 palo OSCE intervenipe e Shkolake Direktoreya thay Departamenti e Edukipesko ani komuna, thay o siklovne integrisale ano yaver klase. Ani duyto sura, e mono etnikuni klasa e Egipqanyune sikovnenngo formirisali ani shkola “Mustafa Bakija” ani Jakova/Đakovica. E klasa yekhune rumisali thay integrisale e yaver klasencar ano Oktobri 2011 palo interventipe kotar KOKI, o edukipesko inspektoriati thay MEST, ayekha vi OSCE thay yaver mashkarthemutne aktorya thay palo odova kay o sure sine diksutime ano lokalune Komiteti vash Komunitetya thay Komunitetyengo Konsultativuno Konsili. Ano sol duy akala sure lungyardo OSCE monitoripe konfirmingya kay Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune qhavore sine qalavde te lungyaren o may bare klase.

kulturune, lingvistikune thay etnikune ververutnipesko²⁹. Pashe oleske rezultatyenge, proyekti mothavela kay na si keripe vash treningo ayekha ovipesko, thay te akomodinen ayekha sikavnen kay na lele kotor. Yekhuno OSCE proyekti implemenitmo pe 2012 sile res o bayaripe e komunake edukipeske stafesko kanleipe thay janipe vash segregipe ano shkole³⁰. Bibahtake, dikhlola pe data, MEST na dela sistematikuno vay regularuno sikavnengo treningo vash o sure e manushikane hakayengo, antidiskriminipe, toleranca, ty., thay edukipesko stafi thay sikavne vijaipe kotar akala treningya ani sporadikuni thay ad hok baza kana on siton dende kotar mashkarthemutne organizacie thay lokalune biraipkane organizacie (BRO).

Obyektiva 3: kualitativuno thay manglo ledeipe mashkar o relevantune institucie thay organizacie vash o edukipe e jenengo e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetengo

Rodlaripe kerdo kotar OSCE, mothavela o problemya e shkolake mekhipea thay nanakhavipea thay arakhla o hramimo nanipe e mangle, ofisialuna datako phanglo e shkolake mekhipyencar ani Kosova³¹. Kosovako legaluno thay politikako rami sito khetane ani lenya e internacionalune standardyencar vash manushikane hakaya e edukipeske thay relevantune yekhvahtune specialune mase te marenpe e mekhipyencar thay te laqharen o jaipse vash o qalavde grupe. Pashe akaleske o sistemi ano than vash notadeipe thay monitoripe e jaipesko sito problematikuno, thay na pherela o shukarno kualiteti, na mangli edukipeski data kay shay te pherel o manglo politikuno decisipe. OSCE arakhla ano olesko rodлариpe kay o ofisialune statistike dena napherde thay nakompletyune informacie vash shkolake mekhipya, sar sebepi e naadekvatune thay naphanglipesko vash monitoripe e data kolekciake metodengo vastime kotar MEST thay komunake institucie, ayekha vi o lavavdipya adikerde ano shkolake nivelya (misalake. 37 pe shel e shkolengo mothavde kay on na monitorinena o shkolake mekhipya vay phende kay na si shkolake mekhipya ano palune trin bersha). Nanipe e informaciako ano shkolako jaipse thay mekhipya, kotar o sah komunitetya, dena klaro piktura kay hramisale vash vasne sfide thay mangipya vash Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya.

Pashe akaleske, ikalipe e duy neve Administrativune Instrukciengo (AI) kotar MEST pe agor e bershesko 2011 musay te azhutinel ano laqharipe e situaciako thay yekhuno lavavdipesko adikeripe³². Angluno darakeripe e kolekciako vash datako kedipe ano shkolako registripe, thay duyto skolake lavavdipeske kedipya. Khetane AI bahtakerde yekh e yavere thay shay te phriaven o nanipe e konsistipesko thay korelaciako vash lileske kopie e keripeske vastushya (klasaki pustik, matriksyuni pusti, ty.) thay elektronikuni databaza kay ka ovel shayutni te del

²⁹ Akava proyekti treniringya 42 sikavnen kotar Gilanako thay Prishtinako regioni pe 2011 thay pherune 40 sikavne kotar Peyako thay Prizrenosko regioni pe 2012 ano vastipe e studentyengo-centrime te astargyon thay te oven kotorleutne, inkluzivuni metodologia ano olenge klase, promovindoy tolerancia thay kanleipe mashkar o komunitetya, thay siklipe kay te akceptinen yekh yavereske yaveripya.

³⁰ OSCE-ko proyekti akanake implementingyola ani sah e Kosova, thay vijainena pashe 175 edukipeske stafya.

³¹ Ano kedipe adikerdo pe Yanuari 2012, MEST mothavgya kay o shkolake mekhipya sine 0.65 pe shel pe 2008–2009, thay 0.62 pe shel pe 2009–2010.

³² AI 09/2011 “Vash kolektype thay raportipe e statistikuna datako kotar o shkole thay angloshkolune institucie ano anglouniversitaruno edukipe vastindoy o sistemi e menajipesko e informaciako ano edukipe”, shayutno pe http://www.masht-gov.net/advCms/documents/09_UA.pdf, thay AI 15/2011 “Vash anglo univerzitarune shkolake dokumentya”, shayutne pe http://www.masht-gov.net/advCms/documents/15_UA.pdf, khetane dende pe 30 Decembri 2011 (akcesimo 24 Avgusti 2012).

detalime informacie vash o siklovnengo bershipe, poli, etniciteti, dayaki qhib, distanca vash ani shkola, thay ka astarel specialune kolone vash shkolo jaibe thay mekhipe (“mekhipe”).

Vasno pozitivuno bajako vash te mothavgyol sito o adaptipe kotar MEST pe 14 Oktobri 2011 e AI³³ reseya vash phiravipe e surengo e shkoloake mekhipesko thay registripe e formiripea e Respodipeske Ekipyengo vash o Mekhipe thay Naregistripe (PRTAN) ano komunalune thay shkoloake nivelya. Ini kay na sito direktune referimo pe Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya, akala neve AI regulinena o mase kay ka lelono ano komunako niveli te promovinen biaqhavdo thay azhutipesko akcesi ano edukipe vash o sah komunitetya, leindoy ktor o qalavipe. Pashe akaleske, imlementipe e neva instrukciako aqhona naphangle. O darakerdo OSCE notadeipe mothavela kay niyekh e komunendar ano Prizrenosko, Gilanako thay Mitrovicako regioni na formirinde ayekha ekipe, ji kay ano Prishtinako thay Peyako regioni isi konfliktipeske informacie vash olengo egzistipe thay funkcionipe³⁴. Regularuno OSCE monitoripeske aktiviteti mothavena kay o sheruno aqhavipe vash formiripe e PRTAN ani sah e Kosova sito o fakti kay buderi se 90 pe shel e respodentyengo mothavde kay na siton shayutne e relevantune AI, thay niyekh e komunendar na sigurinde financie e imlementipesko vash asociime bajakya 2012³⁵.

May bare pozitivune bajakya te alosaren problemya e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune qhavorenge shkoloake jaipesko hramisale ani komuna, kote buderune aktiviteti, leindoy ktor truyala mezake diskusie e dadalaryencar thay qhavorencar, kova inicirisalo kotar o KOKI, lokalune BRO thay mashkarthemutne agencie³⁶. Mashkarthemutni komunitetesi sama ayekha vi fokusisali vash mekhipya ani sah e Kosova, thay akanake duy naformalune task zoralipya organizyngyona kotar mashkarthemutne BRO³⁷ ani komuna Fush Kosova/Kosovo Polje.

E rola e komunitetenge mediatorengi ano nesave komune ayekha vi dikhlardile ano bayaripe e shkoloake nakhavipesko prekal o imlementipe e kulturune vasne iniciativengo, thay kerindoy phanglipe mashkar o trin komunitetya thay institucie. Sar kotar 2010, OSCE phikoingya e iniciativa te trenirinen thay te angazhinen e komunitetenge mediatoryen ano

³³ AI Gn. 07/2011 vash “Kreiripe thay zorakeripe e ekipyengo vash prevencia thay respodipe mamuy mekhipya thay naregistripe ano obligativuno edukipe”, 14 Oktobri 2011, shayutno pe http://www.masht.gov.net/advCms/documents/UA_BRAKTISJA_E_SHKOLLES_SERBISHT_dhe_ANGLISHT_.pdf (akcesimo 24 Avgusti 2012).

³⁴ Direktori e fundona shkoloake “Selman Riza” ani komuna Fush Kosova/Kosovo Polje mothavgya kay PRTAN fomirisale ano shkoloake niveli, ini kay na sine shayutne te prezentinen nesavo dokumenti phikoindoy akava pratsav. Yekhune, ano Peyako regioni, OSCE informisalo kotar o shefi e komunalune edukipeske direktoriatesko kay o PRTAN formirisalo ani Deqanaki komuna, ji kay o KOKI, Komunaki Manushiukane Hakayengi Yekhlino, Kosovako Romano reprezenti ano Komiteti vash Komunitetya thay Direktori e shkoloake “Rexhep Kadrijaj” nashti konfirminde akaya informacia. May but, ano yekhuno regioni, ani komuna e Jakovaki, numay o komunako edukipesko departamenti konfirmingya kay o PRTAN formirisalo, ji kay KOKI, Komunaki Manushikane Hakayengi Yekhlino thay Direktori e shkoloake “Zef Lush Marku” na sine jande vaha akava.

³⁵ Andar o rami e OSCE projektesko kova phiravgyola, kapacitetengo vazdipe te phikoninen e selektive komunene (kote o shkoloake mekhipya siton darakeripe) te keren PRTAN Termya e referencake, kola palo odova lena phikoipe vash formiripe thay efektivuno funkcionipe e PRTAN. Yekhune, Germaniaki Agencia vash Mashkarthemutno Ledeipe akanake azhutinelat shov selektive komune (Prizren, Fush Kosova/Kosovo Polje, Klina, Gilana/Gnjilane, Kaqaniko/Kaçanik thay Prishtina) ano fomiripe e PRTAN.

³⁶ Dikh OSCE Raporti *Komunitetenge Hakayengo Notadeipesko Raporti, trinto edicia* (Yuli 2012), qham 10 thay 27. www.osce.org/kosovo/92244 (akcesimo 24 Avgusti 2012).

³⁷ Evropako Centro vash Minoritetenge Puqipyani ani Kosova thay Terre des Hommes.

enya komune, dikhindoy o hramimo rezultati ano termya e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune qhavorengo kotorleipe ano shkola³⁸. Misalake, ano agor e shkolake bershesko 2010/2011, akala mediatorya kerde kher-pe-kher kampanya vash te registrinen e qhavoren ani angluni klasa, identifikindoy vi odolen kola mekhle e shkola thay bayarde e dadalaryengo godinipe vash o vasnipe e vahtune registripesko. Sar rezultati akale aktivitetiengo buderi se 100 qhavore kotar o trin komunitetya kola may angle mekhle e shkola hramisale palem thay akana regularune nakhena ano shkole³⁹. Shkolake mediatorya lungyarena te den praktikuno azhutipe e shkolake registripea, monitoripe e shkolako thay mekhipya, thay te bayaren godonipe e qhavorengo thay dadalaryengo vash vasnipe edukipesko. E rola akale mediatoryengi penjardili kotar Raibe, kova shrdingya o phiripya kay te lel godornipe vash olengo lungyardo treningo, sertifikipe thay avutno vastipe vash te laqharen edukipesko kotorleipe⁴⁰.

Obyektiva 4: Vazdipe e godinipesko e komunitetyengo thay interesime rigengo te phikoinen edukipe e jenengo e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetengo

OSCE 2009 raporti *Kosovake nabuderune komunitetya andar o fundono thay mashkaruno edukipesko sistemi*⁴¹ dikhlargya e situacia phanglo e interkulturalune edukipesko⁴² ani Kosova, konkludindoy kay ulavdi kurikula ani Kosova qudikarela o kulturuno edukipeske mangipya e specifikune komunitetyengo ano aqhilo kotor, numay aqhola harno e promvipeske e mashkarune respektesko, kanleipsko thay tolerancia thay interkulturaluno edukipe.

E egzistyuni Kosovaki kurikula thay shkolake pustika na pherune reflektinela pe specifikune historie, kulture thay yaver atributya e sah komunitetyengo andar e Kosova. Fundono thay mashkarune shkolake siklovne siklona numay bazikune thay generalune informacie phanglo o yaver komunitetya kotar civiluno edukipeske klase thay shkolake pustika. Numay nesave shkole⁴³ fokusinena o kulturuno ververutnipe, tolerancia, nadiskriminipe, komuniteti thay manushikane hakaya sar kotor akale klasengo (dikh Obyektiva 1 may upre). Ano Avgusti

³⁸ Akaya OSCE iniciativa bahtakerela o proyekti “Inter-kulturalizmo thay Bolonyako Prosesi” implementimo kotar Evropako Konsili, ano ledeipe e MEST thay khetane funancimo kotar EK.

³⁹ E OSCE financipea, proyekti implementingyola kotar Balkan Sunflowers, reseya vash bayaripe e kapacitetengo e mediatoryengo kotar Romano, Ashkalyuno thay Egipqanyuno komuniteti. Mediatorya siton angazhime ani komuna Ferizay/Uroševac, Fush Kosova/Kosovo Polje, Jakova/Đakovica, Gračanica/Gračanicë, Lipyan/Lipljan, Obiliq/Obilić, Peja/Peć, Prizreno thay Shtimla/Štimlje.

⁴⁰ Ajukergyola kay o Kosovake institucie te len o finansialuno godornipe vash shkolake mediatorya kotar o bersh 2014. Vash azhutipe e shkolake mediatoryengo, thay azhutipea kotar OSCE, pherune treningyenge programya kerdile thay sertifikisale kotar MEST. Treningya ka adikergyon mashkar Avgusti thay Novembri 2012. Agorindoy o treningya, finaluni sertifikipeski konferencia ka organizingyol ano ledeipe e MEST ano dosna Novembri 2012.

⁴¹ Dikh OSCE Raporti *Kosovake nabuderune komunitetya andar o fundono thay mashkaruno edukipesko sistemi*, (Aprili 2009), www.osce.org/kosovo/36978 (akcesimo 24 Avgusti 2012).

⁴² “Interkulturaluno edukipe sile res ano mothavipe e prezervaciako e sakole grupake identitetesko, phanglo e akceptipea e vererutnipesko thay toleranciako. Pe akava agor, interkulturaluno edukipe rodela kay sol duy minoritetya te siklon vash yekh yavereske, vash specifikune kulturune karakteristike, olenge respektivune historie thay vash o molipe e toleranciako thay pluralizmesko.” Montreal Internacionaluno Seminari vash Interkulturaluno thay Multikulturaluno Edukipe, 31 Marti 2000, paragrafi 6, E/CN.4/Sub.2/AC.5/2000/WP.4, Yekhune Themyengi Komisia vash Manushikane Hakaya, Sub-Komisija vash Promvipe e Manushikane Hakayengo, Butyarni Grupa vash Minoritetya, Shofto sesia.

⁴³ Misalake, shkole “Zekerija Rexha” thay “Mustafa Bakia” ani Jakovaki komuna.

2011, MEST aprovingya o Kurikulako Rami thay akana musay te shrdel o keripe e pheruna kurikulako⁴⁴. Kana adoptingya thay implementigya, Kurikalo Rami ka mothavel o neve akcesya ano edukipe kay ka del sama, pashe yaver temenge, vash te identifikel o interkulturaluno kanleipe⁴⁵.

Kosovake Romane qhavore arakhlile e seriozune barierencar ano akcesi ano edukipe pe olengi dayaki qhib – Romani. Buder romane qhavore nakhavena Srbiake kurikulake edukipeske institucie kote on silen akcesi ano Srbyuna qhibyako edukipe, numay olengo akcesi pe olengo dayaka qhibyako edukipe sito limitimo⁴⁶. Kosovaki Kurikula koya uqharela e Romani qhib thay Romani kultura thay historia vash fundono edukipe kotar 2–9 klasa adoptisali kotar MEST pe Yuni 2010⁴⁷, ini kay isi nanipe e shkolake pustikengo thay trenirime sikavnengo. Pashe akaleske, pilot proyekti ano trin fundone shkole ano Prizrenoski diz shrdingya ano starti e shkolake bershesko 2011/2012. Mashkar Oktobri 2011 thay Yuni 2012, totaluno gendo e 41 Kosovake Romane siklovnengo kotar e duyto klasa akale shkolengo nakhavena duy orya e Romana qhibyake klasengo sakova bersh.⁴⁸

Sar kana pe 2012 OSCE *Komunitetenge Hakayengo Notadeipesko raporti*⁴⁹ mothavdilo, o niveli e interakciako mashkar o siklovne thay sikavne kotar ververutne komunitetya sito limitimo thay, ano nesave komune, ayekha interakcia sitoy naegzistyuni⁵⁰. Ano yaver komune, aktiviteti vash te bayaren e interakcia qalavela may but ani ekstra kurikulaki forma, thay may but sitoy inicirimi thay organizimi kotar mashkarthemutne thay lokalune BRO, mashkarthemutne organizacie thay civiluno malipe. May but, akate si buti ver dizaynime te hraminen mashkarthemutne thay lokalune feste buder se te den shaipe vash siklovne kotar ververutne komunitetya vash te interaktinen. Skolake thay komunake interesime riga but hari mothavena nesavi iniciativa kerdi vash ayekha aktiviteti thay buder phanglo e individlaune tentipyencar e komunake butyarnengo vash te promovinen o mashkar komunitetyengo dialogi andar o siklovne⁵¹.

⁴⁴ Nevo Kurikulako Rami aprovimo kotar MEST pe 29 Avgusti 2011, shayutno pe <http://kkap.k.arms.com/Portals/0/Korniza%20e%20Kurikulës.pdf> (numay pe Albanyuni, akcesimo 24 Avgusti 2012).

⁴⁵ MEST informingya e OSCE kay e konsultipeski faza e neve shkolake pustikenge jamipesko astarena e jenen e relevantune komunitetyengo; dikh OSCE Raporti *Komunitetyenge Hakayenge Notadeipesko Raporti, trinto edicia* (Yuli 2012), qham 25. www.osce.org/kosovo/92244 (akcesimo 24 Avgusti).

⁴⁶ OSCE raporti *Kosovake nabuderune komunitetya andar fundono thay mashakruno edukipesko sistemi* (Aprili 2009), qham 5. www.osce.org/kosovo/36978 (akcesimo 24 Avgust 2012).

⁴⁷ AI 07/2010, adoptimo pe 21.06.2010, shayutno pe http://www.masht.gov.net/advCms/documents/UA_7_plan_prog_gj_rome.pdf (akcesimo 24 Avgust 2012).

⁴⁸ Trin shkole involvime, “Aziz Tolaj”, “Mati Logoreci”, thay “Lekë Dukagjini”, savore vijayutne kotar e buti e yekhune Romane sikavnesko, kova, bizo niyekh ofisialune kerde shkolake pustika vay materialya, treningo vay pokipe, dela akala qhibyake siklipya; informacie dende kotar OSCE umalake ekipe ano Avgusti 2012, thay, ayekha vi dikhle OSCE Raporti *Komunitetyenge Hakayenge Notadeipesko Raporti, trinto edicia* (Yuli 2012), qham 25. www.osce.org/kosovo/92244 (akcesimo 24 Avgusti).

⁴⁹ Dikh OSCE Raporti *Komunitetyenge Hakayengo Notadeipesko Raporti, trinto edicia* (Yuli 2012), www.osce.org/kosovo/92244 (akcesimo 24 Avgusti 2012).

⁵⁰ Misalake, raporti dela pe janipe o minimaluno niveli e interakciako ano akala komune: Glogoc/Glogovac, Graqanica, Deqana, Klina, Leposaviq, Skenderay, Zubin Potok thay Zveqana.

⁵¹ Ani Jakova misalake, o KOKI, ano ledeipe e shkola Zef Lush Marku ano Brekoc/Brekovac, organizinde o ternengo kampi vash ververutne komunitetya, vash te promovinen o hako ano edukipe vash o Kosovake Roma, Kosovake Ashkale thay Kosovake Egipqanyune komunitetya. Yekhune, Ani Prishtina, direktori thay sikavne e shkolako Elena Gjika organizinde o shkolako dive kola astarde programya pe Albanyuni thay Turkyuni qhib.

b. Butyaripe thay Ekonomikuno Zoralipe

Garavindoy thay promovindoy o socio-ekonomikune hakaya e savore komunitetyengo ani Kosova sitoy yekh umal kote buderi aqhola te kergyol. Pashe akaleske, butyaripeske skale ani Kosova aqhona kishle, e Kosovake Roma, Kosovake Ashkalie thay Kosovake Egipqanya thay yaver qalavde komunitetya siton basta qalavde. Nanipe e butyaripeske shaipyengo pe generali, khetano ano publikuno thay privatyuno sektori, aqhola sar vasni sfida ano resipe e progresesko vash integripe akale trine komunitetyengo. Akava aqhola kay o juvla thay terne ko trin komunitetya sito basta qalavde phanglo akaleya.

Obyektiva 1: Bayarena o gendo e butyarnengo ko Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya ano privatyuno ekonomikuno sektori prekal o draftipe thay implementipe e aktivune fiskalune ekonomikune politikengo kay promovinena o butyaripe thay korkoro butyaripe

Obyektiva 2: Inkurainena, gatisarena thay phikoinena Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetyen vash olengi inkluzia ano agrokulturune aktivitetiya

Obyektiva 3: Bayarena o niveli e butyaripesko e individyengo kotar o Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya prekal mediacia, profesionalune trenigya thay butyaripe ano publikune butya

Pe Yuli 2011, OSH publikingya e trin bershuni strategia vash ekonomikuno jamaipe⁵². Pashe akaleske, na si leparipe ano dokumenti e individualune komunitetyengo andar e Kosova vay e specifikune mangipyengo e sfidengo eksperencime kotar o komunitetya sar si o Kosovake Roma, Kosovake Ashkalie thay Kosovake Egipqanyune komunitetya, thay na si diskusie vash sar o ververunte komunitetyenge ekonomikune shaipya shay te jamaingyon vay te phiravgyon vash laqharipe e ekonomiako. May but, pe Februari 2011 Ministria vash Buti thay Socialuno Dikhlaripe (MBSD) adoptinde o akciako plani vash implementipe oleska sektorialuna Strategiako (2011– 2013)⁵³ reseya ano efektivuno adresipe e bibutikernengo thay socialuno dikhlaripeske sure, thay, pashe yaver bajakya, detalimo butyaripeske kreativitetske butyaripeske politike thay aktivuno butyako marketeske mase. Akate si, pashe akaleske, naspecifikune leparipya e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetengo, vay yaver komunitetya, ano dokumenti.

Ani relacia e Akciake Planeske mangipyencar vash te len nesave notadeipya thay te keden data vash butyaripe thay ekonomikuno zorakipe e jenengo akale trin komunitetyengo (misalake. vash fiskalune stimulacie, naformaluni ekonomia, registripe e butyaripeske ofisyencar), kotar informacia kay si shayutni kotar OSCE, niyekh akale studiendar vay notadeipya na lelile. Akava nanipe e informaciako khetane kerena ano alosaripe e

⁵² OSH, *Akciako Plani vash Ekonomikune Vizie e Kosovake 2011–2014*, Yuli 2011, http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Action_Plan_of_the_Economic_Vision_of_Kosovo_2011-2014.pdf (akcesimo 24 Avgusti 2012).

⁵³ MBSD Akciako Plani vash implementipe e MBSD Mashkaruni Strategia, 2011–2012/13, Februari 2011, shayutno pe <http://mpms.rks-gov.net/Portals/0/Aktiviteti%20javor/Plani%20Aksional%20Strategiise%20Sektoriale%202011-2013%20Anglisht.pdf> (akcesimo 24 Avgusti).

problemyengo prekal o koordinipe thay targetime mase (misalake. profesionalune trenigya, biznisyengo vazdipe, ty.), ayekha vi o notadipe e progresesko thay rezultatya.

Ano lokaluno niveli, 2012 OSCE *Komunitetyengo Notadeipesko Raporti* arakhla kay o komune dena nesavo profesionaluno treningo vay targetimo phikoipe te promovinel o rekrutipe e komunitetyengo kay siton ano numerikuno minoriteti ano komunako niveli andar vi o publikuno thay privatuno sektori. Arakhipya phanglona kay kotar agor e 2011, nesave komune implementinde butyaripeske initiative targetindoy trine komunitetyen, may but e phikoipea e MBSD vay avrialune donatorya; pashe akaleske, ayekha initiative sine uqe sporadikune thay harne, thay tentipya na sine koncentrimo vay savahtune⁵⁴.

Pe 2011 thay palem pe 2012, OSCE, sar kotor e nesave aktivitetiyengo reseya vash laqharipe e servisyengo vash komunitetya ani Kosova, implementinde o proyekti reseya ano bayaripe e akcesesko ano butyako marketi vash qalavde komunitetya ani Kosova. Profesionaluno treningesko programi jamaisalo thay dendilo prekal o implementipesko partneri (Don Bosco Foundation), thay prioriteti dendo kotar Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetenge jene: ofto kotorleutne agorinde o 2011 programi, savore kotar trin komunitetya, savore arakhle o pherdo vahtuno butyaripe. Azhutipesko proyekti vash akaleske implementisalo pe 2012 pashe yekhune lenyenge, qalavdinoy nesave pherune komponente reseya vash bayaripe e savahtunipesko thay inkuraipe e politikune yekhipesko. Ayekha proyektia, ini kay si lengo gando harno, mothavena o sukcesi targetindoy o aktivune butyake marketeske mase kay shay si.

c. Sastipe thay Socialune Puqipya

Pe generali, sastipe thay socialune puqipya sito sektori kote aqhola dosta te kergyol, thay si specifikkune mangipya e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetengo kay dikhlona kay na lelile ano kotor e kishle politikune keripesko.

⁵⁴ Misalake, Vuqitrnaki komuna financingya o proyekti prekal kova dersh Kosovake Romane butikerne angazhisale ano rekonstruipeske butya ano drom thay panyesko sistemi ano gav Priluzhje/Prilluzhë ano nilay 2011. Ani Jakova/Dakovica, ofto Kosovake Egipqanya kotar thanipe Ali Ibra butyardile pe 2011 te keren buti ani panyeski kompania Liridoni ani umal e reciklipeski. Kosovake Egipanyune Ali Ibrake thanutne ayekha vi direktune angazhisale ani kontrukcia ano olenge neve khere prekal o Caritas Switzerland financimo proyekti, leindoy regularune pokipya vash olengi buti. Komuna Pekya, khetane e lokalune ofisyencar e Mashkarthemutna Organizaciako vash Migripe implementipe kotar “Beautiful Kosovo” financimo kotar EK. Implementimo pashe duy masekuno periodi, o proyekti ayekha vi sinele res te bayarel o butyaripe e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetenge jenengo kola selektisale kotar reionalune butyaripeske centrya thay angazhime ano publikune butya sar si o shusharipe e lenyenge koritengo. Ani Graqanicaki komuna butyardile o totaluno gendo e 35 Kosovake Romane murshengo, pashe 20 pe shel e totalune komunake butyaripesko zoralipesko ano periodi, te len o publikune butya sar si proyekti financimo kotar MBSD konsistipe e khelutnipesko. Kotar 1 Avgusti 2011 ji pe 31 Oktobri 2011, MBSD ano ledeipe e Lumiaka Banka implementinde o shusharipe thay shukaradikeripeske proyektia 31 Kosovake Ashkalie thay 5 Kosovake Romane dizune ani Fush Kosova/Kosovo Polje.

Pe Decembri 2010 (pherdo pe Marti 2011), Ministria e Sastipeski (MeS) publikinde o trinbershuno akciako plani vash Sastipeske Sektorski Strategia⁵⁵. Akciako plani leparela o “qalavde grupe” thay “qalavde komunitetya”, numay na defininela olen, thay kerena na specifikune reference ko trin komunitetya vay kotoruno sastipesko dikhipeske mangipya thay akcesi pe sfide akale komunitetyenge kay silen. Ano praktikune termya, OSCE na sito jando vash nesave koordinime mase kay lelile kotar sastipeske dikhlarne kerde kotar Kosovake Roma, Kosovake Ashkalie thay Kosovake Egipqanya, vay te bayaren o vazdipe e godonipesko e sastipesko thay socialune hakayengo thay titulipesko vash akala komunitetya (dikh ayekha vi socialuno dikhlaripeske sure andar e sekcia *b. Butyaripe thay Ekonomikuno Zoralipe* may upre).

Obyektiva 1: Notadeipe e sastipeske kondiciengo thay janipe e trine komunitetengo prekal e kolekcia thay analiza e savahtuna thay kredibiluna datako

MeS lela bajakya pe 2010 te laqharen e informacia shayutni vash sastipe e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetengo. E reseya vash formiripe e databazako ano sastipeske statusesko thay trine komunitetyengo akcesi ano sastipeske servisy, teknikuni butyarni grupa vash sastipe formirisali andar e Minsitria thay mandatimi te kolektinel informacie vash sastipeske kondicie e jenengo e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya. Butyarni grupa na adikergya regularune kedipya, kedindoy numay yekh ver ani data, thay niyekh e aktivitetengo dikhlargyona ano olesko formiripe kay implementisalo, leindoy kotor o publikipe e rodlaripesko thay kreiripe e databazako e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetengo mangipyengo, raportindoy sar si pe financialune kontruipya andar e MeS⁵⁶.

Pashe akaleske, o nakhlo gatisaripe e Sastipeske Informativune Sistemesko databaza vash personya ani Kosova musay te azhutinel te adresinel e informaciake mangipya vash Kosovake Romano, Kosovake Ashkaliengo thay Kosovake Egipqanyune komunitetyengo sastipe, ini kay sistemi nakamipeya sito kompletimo anglo 2014. E informacia qhivdi kotar medikaluno stafi thay nasvalenge registripeske thavdya, databaza ka astarel informacia vash o polya, bersha thay etniciteti e nasvalesko, thay kotar fundone thay tercialune sastipeske nivelya.⁵⁷

Ano lokaluno niveli, OSCE na sito jando e komunake konduktipeske sahasatride monitipesko e sastipeske kondiciengo e trine komunitetengo. O shaibe e data sastipeske statusesko e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetyengo aqhona limitime.

⁵⁵ MeS, Akciako Plani, 2011–2014, vash Sastipesko Sektorski Sistemi 2010–2014, Decembri 2010 (laqhardo pe Marti 2011) <http://www.msh-ks.org/attachments/article/1027/Action%20Plan%20March%202011%20-%20eng.pdf> (akcesimo 24 Avgusti 2012).

⁵⁶ Dikh OSCE Raporti *Implementipe e Akciake Planesko vash e Strategia vash Integripe Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetyengo ani Kosova* (Mayi 2011), www.osce.org/kosovo/77413 (akcesimo 24 Avgust 2012). Laqharde informacie dendile emailaya e OSCE-ke kotar Akcipesko Koordinatori e Manushikane Hakayenge Yekhlinyengo andar e MeS, pe 16 Avgust 2012.

⁵⁷ Laqharde informacie dende emailaya e OSCE-ke kotar Aktipesko Koordinatori e Manushikane Hakayenge Yekhlinyengo andar e MeS, pe 16 Avgust 2012.

E phanglipea e Akciake Planeske naangazhipyencar e godonipeske vazdipea vash o trin komunitetya nesave butya lelile. OSCE lokalune nivelesko monitoripe identifikyinga panj sastipe thay vakcineski kampanya thay tereneske vizite targetime e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya kay kerdile ano komunako niveli ko paluno bersh⁵⁸; pashe akaleske, niyekh akale incitativengo kerdile ani Kosova. Sar si pe MeS, nanipe e fondyengo rumimo olengo shaibe kay te keren godonipesko vazdipeske kampanye dikhlarde ano Akciako Plani⁵⁹.

Obyektiva 2: Laqharipe e kvalitetesko e sastipeske servisyengo e dayengo thay qhavorengo thay juvlana reproduktivuna sastipeska situaciako

OSCE na sito jando vash nesavo specifikuno aktiviteti vash te phikoinen dayengo thay qhavorengo vay reproduktivuno sastipe specifikune vash Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya.

Phanglo e nesave problemyencar kola siton akale trine komunitetyenge naregistrime bianipyengo, misalake. e bianipyengo avri e sastipeske sistemestar, OSCE na sito jando e nesave koordinime vay specifikune masengo (dikh ayekha vi e sekcia *f. Registripe* may tele). Akava najanipe, lokalune nivelesko OSCE monitoripe dengya nota vash laqharipya ano registripesko procesi. Raportipe mothavela kay buderi komune bayarde olengo ledeipe e MeS thay saslaripeske khera thay familiarune saslaripeske khera, mekhindoy o civiluno registripesko ofisesko stafi te del informacie thay godideipe e dadalaryenge vash yekhatar registripe e neve biamengo – akava mekhindoy te oven astarne ano sastipesko sistemi thay akceseske servisy sar si vakcinacia. May but, akava vi ovela kay Komunake Manushikane Hakayengi Yekhlil pe generali na lela konkretune mase te promvinen registripe e bianipyengo avri e sastipeske sistemestar. Yaver sebepi vash nanipe e akciako ani akaya sura sito o generaluno nanipe e koordinipesko mashkar Komunake Manushikane Hakayengi Yekhlil thay yaver relevantune komunake aktorya, sar si KOKI.⁶⁰

Obyektiva 3: Kreiripe e kvalitetuna thay savahtuna higienako thay sanitarune kondicie thay sasto than ano beshipeske thana e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetengo

Ini kay o Akciako Plani mothavela nesave mase, OSCE na sito jando e nesave koordinime aktivitetesko vash te laqharen o jivdipeske kondicie vash Kosovake Romane, Kosovake

⁵⁸ Misalake: Pe 2011 Prizrenoski komuna organizingya yekh gendo e godinipeske vazdipeske kampanyengo vash sastipeske sure vash Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya, dikhlarindoy kotar vakcineski kampanya. Pe Septembii 2011, Ravucoski komuna organizingya hodinipeske vazdipeske tereneske aktiviteti vash vakcinacia e phikoipea OSCE. Ani Mitrovica pe 2011, regularune masekeske vizite kotar medikalune ekipe targetindoy neve irande familen ani Romani Mahala kerdile kotar lokalune sastipeske centrya – phikoime kotar Mercy Corps, akala vizite fokusisale ani prevencia e moliveske kontaminipesko. Ani Poduyeva, Komunake Manushikane Hakayengi Yekhlil kerde nesave vizite ano fundone thay mashkarune skole (nakhavde ayekha kotar Romane thay Ashkalyune siklovne) te debatinen ververutne problemya, leindoy kotar sastipeske dikhipesko thay terne prandipya. Ani Peya o Direktoriati e Sastipesko thay Socialuno Dikhlaripe dikhlargya e buti e medikalune ekipengo kerindoy kurkeske tereneske vizite ano thanipya thanime kotar Kosovake Roma, Ashkalie thay Egipqanya.

⁵⁹ Informacia dendi e emaila ko OSCE kotar Aktipeske Koordinatorya e Manushikane Hakayenge Yekhlinyengo andar o MeS, pe 16 Avgusti 2012.

⁶⁰ Vash buderi detalya, dikh OSCE Raporti *Akcesi pe civiluno registripe ani Kosova* (Yuli 2012), www.osce.org/kosovo/92331 (akcesi 24 Avgusti 2012).

Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya ani sah e Kosova – ini prekal o deiye e servisyengo sar si panyeske servisya vay shusharipe vash o thanipyay, vay prekal o kapacitetengo vazdiye thay vizite ko trin komunitetya. Ano termya e regularune notadeipesko vash panyesko kualiteti thay nashushipe, aktiviteti detalime ano Akciako Plani, OSCE sito numay jando e regularune kontrolipesko kay ule ani Mitrovica, kote o speicifikune sfide siton arakhle.

Kontaminipe e molivea ani Mitrovica, direktune qalavela e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya ani akaya komuna, sine fokusi e nesave phangle akciengo. Ini kay laqhardilo, problemi na alosardilo phiravindoy e qalavde familien kotar kampya kontaminipe molivea Česmin Lug thay Osterode ani upruni Mitrovica (dikh vi e sekcia *d. Khera thay Naformalune Beshipeske thana* may upre) ani Romani Mahala ani teluni Mitrovica sar si pe fakti kay kontaminipe molivea sito pandar prezentimo ano thanipe, ini kay tiknilo o niveli⁶¹. Ini kay duy rodларыpya kerdile e mashkarthemutne phikoipeya, niyekh e porpozime laqharipeske akciendar na lelile vash te laqharen o qikako kualiteti thay kontaminipesko niveli ani Romani Mahala, thay o thana uqhardile konkretune⁶². Nesave pozitivune koordinipyay vash molivea kontaminipeske sure siton evidentune e centralune nivelya, thay e MeS planirinela o kinipe e sheyengo vash Mitrovicako sastipesko centro Rateske Sastipeski Yekhlín⁶³.

Mitrovicaki komuna arakhla o sastipeske thay higienake darakeripyay ano thanipyay thanime kotar Kosovake Roma thay Kosovake Ashkalie, thay nesave aktiviteti lelile kotar komunako sastipesko centro (e phikoipea kotar mashkarthemutni BRO Mercy Corps, koya lelape e moliveske vishipea). Pe 2011 medikalune ekipe kerde regularune masekune vizite ko Kosovake Romane thay Kosovake Ashkalyune khera, leindoy kotor familie kola neve irandile ani Romani Mahala, kote o sastipeske phenya azhutinde ano vazdiye e godinipesko vash sastipeske sure sar si molivesko vishipe, ayekha vi o reproduktivuno sastipe thay qhavorengo dikhiye. Harne lokalune klinike sine funksionalune ani Romani Mahalla, deindoy medicinako azhutipe thay godideipe e lokalune komuniteteske⁶⁴. Duy lokalune Kosovake Romane thay Kosovake Ashkalyune thanutne sine angazhime thay trenirime te keren buti sar sastipeske azhutne kotar e Kosovaki Fondacia vash Puterdo Malipe ano ledeipe e komuna, e mangipea kay te ovelolen azhutne ani komunaki aylukengi lista pe 2012. Olengi buti astarela ad hok godonipeske vazdipeske kampanye vash o Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune thanutne ani Romani Mahala thay thanipe 2 Korriku/Sitničko Naselje. OSCE umalake ekipe dikhlarde kay o bayardo medikalune

⁶¹ Pherune, OSCE, Mercy Corps thay e komuna identifikinde e privatyune kovlaripeske aktiviteti lele vash avutni generacia kotar nesave kampeske thanutne ani upruni Mitrovica sar hramimo darakeripe sar si pe ekspozura e pashutne familiengo molivea vishime. Vash buderi informacie vash akaya sura vash molivea kontaminipe vash o Romano thay Ashkaluno komuniti ani Mitrovica, leindoy kotor o shayutne phanglipya mashkar aktiviteti thay molivea vishipe, dikh OSCE Raporti *Andrune Raporti Molieveske kontaminipea ani Mitrovica qalavindoy e Romane komunitete* (Februari 2009), www.osce.org/kosovo/36234 (akcesimo 24 Avgusti 2012).

⁶² Rodларыpya kerdile e financipea kotar Britaniaki Ambasada thay Mercy Corps, deindoy trin teknikune rekomandipyay vash laqharipe e qikake kualitetesko (qikako cidipe, uqharipe thay oripe e nakontaminima qikako); OSCE umalake ekipake raportiya pe 2010 thay 2011 na observinde ayekha akcia vash te aqhaven qikako kontaminipe.

⁶³ Laqhardi informacia kerdi emaileya ko OSCE kotar Aktipesko Koordinatori e Manushikane Hakayenga Yekhlínyako andar MeS, pe 16 Avgusti 2012.

⁶⁴ Informacia dendi kotar Direktori e Sastipeske Centrosko, thay konfirmimi kotar OSCE umalake monitoripeske dikhlaripeya.

ekipenge vizite ano khera shukar ajukerdile kotar o komunitetya, thay rezultingya ano identifikipe e qhavorengo e uqe moliveske niveleya ano rat kola may dosna lele o tretmani.

Obyektiva 4: Azhutinela e provizia e socialune sevrisyengo prekal o distribuipe e informaciako, leindoy kotar azhutipeske skeme thay o deipe e servisyengo ani yekhuni qhand thay sar si pe mangipe

Limitimo progresi dikhlardilo ano umala e socialune servisyengo thay garavipe. Pe 10 Mayi 2012, Kosovako Sombeshipe aprovingya yekh amandamenti ano Krisi vash Socialuno Azhutipe ani Kosova, yekh e Akciake Planeske mangipyendar⁶⁵. Ini kay o Akciako Plani rodela o leipe e godonipeske vazdipyengo thay informacie vash Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya te bayaren o janipe vash thay akcesi ano shayutne servisya thay dikhlaripeske vijaipya, OSCE na sito jando ayekha aktivitetenge kola silen res akale trine komuniteten thay lele ani koordinimi baza. Nesave tentipya dikhlile phanglo e civilune registripea, angli kondicia vash aksesipe ano ayekha servisya (rujijnaha dikheni may upre, obyektiva 1, thay may tele, sekcia *f. Registripe*).

d. Khera thay Naformalune Beshipeske thana

Ji kay progresi kerdilo ano phanipe e molvea kontaminime kampyengo ani upruni Mitrovica, savahtuno kherengo alosaripe pandar na reslola vash shelencar familie Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya. Pe generali, o Raipe na dengya sama vash kherenge mangipeske notadipya vay na jamaingya komunake thay centralune niveleske kherenge strategie. May specifikune, Kosovake institucie pandar nashti te resen sahasatardi strategia vash te aqhavel thay laqharel o naformalune beshipeske thana kotar o trin komunitetya.

Obyektiva 1: Deipe e kherengo vash Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya kola jivdinena ano kolektivune centrya thay nashukarne kherenge kondicie prekal proyektya vash laqharipe e kherenge kondiciengo thay keripe e socialune obyektengo

Pe Marti 2010, Kosovako Sombeshipe aprovingya o Krisi vash Kherenge Financipeske Specifikune Programya⁶⁶ andar koleski e Ministria vash Thanipe thay Thanesko Planiripe (MTTP) khetane implementingya e shov AI⁶⁷. Khetane, akala forme e legalune rameske kay formirinena o obligipe thay silen kanleipe kolencar komune musay te planirinen vash thay te den socialune kherenge skeme. Pashe akaleske, OSCE dikhlargya kay isi gendo e

⁶⁵ Krisi Gn.04/L-096 vash Amendipe thay suplementipe e Krisesko Gn. 2003/15 vash Socialune Azhutipeske Skeme ani Kosova, 10 Mayi 2012.

⁶⁶ Krisi Gn. 03/L-164 vash Khereske Financipeske Specifikune Programya, 12 Marti 2010.

⁶⁷ AI Gn. 18/2010 ano Andripe e Halovipesko vash Na Profityune Khereske Rente, 02 Septembri 2010; AI Gn.19/2010 vash Khereske Bonuske Andripya, 02 Septembri 2010; AI Gn. 21/2010 vash Determinipe e Mangipesko e Procedencako vash Familiarune Kategorije kay shay te Vijainen Specialune Khereske Programya, 18 Decembri 2010; AI Gn. 22/2010 vash o Procedure e Vijayutne kotar Specialune Kherenge Programya, 18 Novembri 2010; AI Gn. 23/2010 vash o Procedure vash anoncipe e specialune kherenge programyengo, 18 Novembri 2010; AI Gn. 24/2010 vash Minimalune Kherenge Standardya vash o Apartmentya e Specialune Kherenge Programyengo, 18 Novembri 2010.

darakeripyengo phanglo e implementipea e relevantune legalune ramesko⁶⁸ thay na pheripe e komunake regulativengo e centralune niveleska legislacia⁶⁹. Pherune, na kerdilo manglo progresi vash te pheren obligipya e komunenge vash te len o mangipyenge notadeipya identifikindoy Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune familie ano mangipe e socialune kherengo thay jamaipe e kherenge programengo.

Ano termya e specifikune beshipeske thanenge surengo, ini kay sine tentipya te phanen o molivea kontaminime kampya thanime kotar Kosovake Roma thay Kosovake Ashkalie pe agor e bershesko 2010, numay o Česmin Lug phandilo pe akava bersh⁷⁰. Kampi Osterode aqhilo te ovel puterdo ji pe agor 2012 thay andar akava periodi Mercy Corps planirinela o agoripe e shrdime keripesko e shov apartamentyengo ano Mikronaselje/Kodra e Minatorëve thanipe ani upruni Mitrovica. O Obyekti ka thaninel o aqhile panj familie kotar Osterode⁷¹ thay socialune garavipeske sure (yekh familia kotar o kampi e Leposaviqesko); Yekhune Themyengi Yekhvahtuni Administracia Misia ani Kosova (UNMIK) Administracia ani mitrovica vasingya o konstruipe vash o obyekti. Duyto faza e Evropaka Uniake financipea aprovisalo pe Yuli 2012 vash te phikoinen e MKI vash te menajinel o proyekteske aktivitetiya reseya vash phanipe e Leposaviqeske kampesko⁷². Implementipe musay te agorinel ano angluno kotor e 2013, numay shay te arakhenpe e pharipyencar ani komuna Mitrovica kay mothavgya kay on na siton mangipeske te len e familen kotar o kampya kola na sine originalune mekhle thanutne kotar e Romani Mahala. Mercy Corps ayekha vi kerela buti ano ikalipe e alternativune kherengo vash o thanutne kotar Leposaviqesko kampi, planirindoy o keripe e neve kherengo ani Romani Mahala vash pandar ofto mekhle thanutne familie ji pe agor e 2012 – pashe akaleske, komuna e Mitrovicaki manglape te del o manglo keripesko mekhipe.

⁶⁸ Misalake, isi hramimo naresipe te oven pashe e mangle apelyune procedurencar – ano sure kote sine rovlaringya mamuy e selekcia e socialune kherenge vijaipyengo, akala rovlaringya gele ko komunake Selektipeske Komisie kola kerde buti vash originalune selektipeske procedure na pe MTTP, sar rodlardilo talo Krisi vash Kherenge Financune Specifikune Programya (Artiklo 14). Ini kay na sito buhlo, nesave yaver proceduralune darakeripya leindoy kotor o na resipe e komunengo te den publikuno mothavipe vay te kharen socialune kherenge aplikacie kana o proyektya sine implementipe, vay ayekha publikune mothavipya dendile numay pe qhib e komunitetengi kay siton mayoriteti ani komuna. Ani may hari yekh sura, sine mothavdile e politika e diskriminipeski ano selektipe e vijaipyengo vash socialune khera: ani Suhareka/Suva Reka sine politika e selektipeski numay e Kosovake Albanyengi vash socialune kherenge yekhlinya, raportime ano mangipe e donatoryenge (jene e Kosovake Albanyengo ani diaspora). Yaver komune sinelen kishle nivelya e alokipesko ko komunitetya kola siton numerikune minoritetiya ano respektivune komune, numay bizo sahasardi thay nahalovutni data adikerde ano komunako niveli, sito phare te notadeine o qaqipe e selektipeske procesesko.

⁶⁹ Sherune umala e napheripesko vash selektipeske viajipya, kompozicia e komunake Selektipeska Komisiako godorne vash selektipeske vijaipya e socialune kherengo, thay apelipeske procedure.

⁷⁰ Duy proyektya inicirisale vash akaya sura, Kosovako partneriteti vash Savahtuno Rebeshipe e Romane, Ashklayune thay Egipqanyune komunitetenge programesko (RESTART) thay Evropaka Uniako - Mitrovicake Romane, Ashkalyune, Egipqanyune Phikoipeske Iniciativake Proyektya (EU-MRSI), financime kotar Yekhune Themyengi Agencia vash Mashkarthemutno Jamaipe thay Evropaka Komisiako Mashkarthanglipesko Ofisi respektiviteta. Sar o implementipeske partnerya e sol duy projektengo, mashkarthemutni BRO Mercy Corps kergya buti te phanel o duy kampa ani upruni Mitrovica thay te relokinela e thanutnen ano may sigurune lokacie, may but ani Romani Mahala ani teluni Mitrovica. Pe Oktobri 2010, Česmin Lug phandilo thay rumisalo. Oleske thanutne relokisale ani Romani Mahala thay yekhvahtune legardile ano Kampi Osterode ani upruni Mitrovica.

⁷¹ Sar kotar 30 Yuli 2012, yaver 12 familie legardile ano neve kerde khera ani Romani Mahala ani teluni Mitrovica, mekhindoy numay panj familie ano kampi.

⁷² Evropaka Uniaki-Mitrovicake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Phikoipeska Iniciativako projekti (EUMRSI) (Faza II) aprovisali pe Yuli 2012.

Obyektiva 2: Regulipe e naformalune beshipeske thanengo kotar Kosovako Raipe deindoy savahtune solucie thay yekhuno treteripe vash Romane, Ashkalyune thay Ergipqanyune komunitetya

Vash te promovinen o regulizipe e naformalune beshipeske thanengo, buderi kolendar siton thanime kotar Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya, pe Marti 2010 e MTTP iniciringya o draftipesko procesi e Strategiako vash Identifikipe thay Regulizipe e Naformalune Beshipeske thanengo⁷³, ani lenya e Akciake Planesko thay nesave yaver lokalune thay mashkarthemutne instrumentya⁷⁴. Pashe akaleske, na si progresi kay kerdilo sar akana, sar e Strategia vash Prevencia thay Regulizipe e Naformalune Beshipeske thanengo na aprovisali pandar – may but sar si pe nanipe e fondyengo vash implementipe.

Ano lokaluno niveli, kotar o agor 2011 18 komune kerde pozitivune misalya e regulipesko e naformalune beshipeske thanengo. Pashe akaleske, shtar komune na shrdinde thay o aqhilo ktor sine ani draftipeski faza. Andar o sherune darakeripya kay identifikisale sine e lungyardi konfuzia andar o komunake sevalutne vash o koncepti e naformalune beshipeske thnanesko, ayekha vi o naresipe e may buderi komunengo kay formalune te len ktor e naformalune beshipeske thanenge thanutnecar ano thanesko planiripesko procesi⁷⁵.

e. Iranipe thay Reintegripe

Butvahtuno naresipe e savahtune soluciengo vash buderi se pashe 220,000⁷⁶ mekhle thanutne (MTH)⁷⁷ kotar e Kosova te mothaven sheruni sfida vash o sah darakeripya. Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya reprezentinena e hramimi proporcja e MTH – khetane vash o qalavde thay reirande thay vash o volonteriyune irande. Siguruno thay dinyitozuno iranipe e MTH-go ano olenge khera penjardilo sar vasno hako ano mashkarthemutno krisi thay ano legaluno rami e Kosovako⁷⁸. Ini kay o Kosovake institucie thay mashkarthemutne akterya lungyarena poro angazhipe ano akava puqipe, o

⁷³ E draft *Strategia vash Identifikipe thay Regulipe e Naformalune Beshipeske thanengo*, Jamaimi kotar butyarni grupa kerdi kotar Minsitria, prezentisali pe 10 Marti 2011, thay aqhili puterdi vash publikune vakeripya vash o avutne 30 dive.

⁷⁴ Dikh Krisi Gn. 03/L-106 Amendipe e Krisekso vash Thanesko planiripe Gn. 2003/14, 25 Novembri 2008. Dikh ayekha vi *Vienaki Deklaracia vash Nacionalune thay Regionalune Politike thay programya vash Naformalune Beshipeske thana ani Teluni thay upruni Evropa*, Ministrengi Konferencia vash Naformalune Beshipeske Thana ani Teluni thay Upruni Evropa, Viena, 28 Septembri–1 Oktobri 2004.

⁷⁵ Dikh OSCE Raporti *Notadeipe e komunake resdodipyengo vash naformalune beshipeske thana ani Kosova* (Decembri 2011), www.osce.org/kosovo/86273 (akcesimo 24 Avgust 2012).

⁷⁶ Yekhune Themyingo Uqo Komisioneri vash Nashle Manusha, *Pashe o Nashle Manusha thay Mekhle Thanutne pandar rodene solucia an iUpruni thay Teluni Evropa, sar ko 30 Septembri 2011*.

⁷⁷ Vash o res akale raportesko, kategoria e “mekhle thanutnengo” astarela savore mekhle thanutnen, thay andar, Kosova pe 1998–1999 konflikti thay Marti 2004 bishandipya.

⁷⁸ Legaluno rami ani Kosova reafirminele o hakya e sah MTH-ge te irangyon ano olenge khera ano siguripe thay dinyiteti thay te laqharen olenge ilake thay shaipya (vay te len mangli kompenzacia) ani lenya e mashkarthemutne manushikane hakayenge standardyencar thay instrumentyencar (sar si: Artiklo 13.2. e Univerzaluna Deklaraciako e Manushikane Hakayengo; Artiklo 12.4 e Mashkarthemutni Konventa vash Civilune thay Politikune Hakaya; thay Artiklo 5.d.ii e Mashkarthemutna Konventako vash Eliminipe sah Formengo e Rasyuna Diskriminaciako).

irande pandar arakhlona e seriozune aqhaviyencar vash olengo savahtuno reintegripe, leindoy ktor limitimo akcesi ano publikune servisya, ilakake hakaya thay socio ekonomikune shaipya, namangli siguripeski situacia ano iranipske thana, thay tenzie mashkar o komuniteti kay ajukerela thay potencialune irande ano akala umala.⁷⁹

Sine nesave pozitivune jamaipya ano iranipeske thay reiranipeske politike sar kotar 2010, numay o implementipe kotar komunake institucie aqhona pandar na efektivune. 2010 raipeski regulativa mandatimi vash formiripe e komunake koordinipeske mekanizmengo, Komunake Ofisya vash Komunitetya thay Iranipe (KOKI)⁸⁰, mothavde yekh vashno angluno bajako vash adresipe e identifikime problemyengo ano iranipesko thay reintegripesko procesi ano komunako niveli. Pashe akaleske, ji akana, isi harni evidenca kay akava aqhilo ano harne laqharipya ano jamaipe, implementipe thay kooridnipe e iranipeske thay reintegripeske aktivitetiyengo ani akaya umal.

Obyektiva 1: Zoralipe e sistemasko vash kedipe thay procesipe e informaciako vash o Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya

Ministria vash Komunitetya thay Iranipe (MKI) thay e Ministria e Andrune Butyengi (MAB) kedingya e data vash volonteruno iranipe thay irande personya respektivitetea. Pashe akaleske, tentipya vash te konsolidinen o egzistime databaze pandar na ande konkretune rezultaty. Ano komunako niveli, buderi KOKI kedinde informacia thay data vash o mekhle thanutne, volonterune irande thay irande personya. Pashe akaleske, informacia kedimi thay e metodologia yaveringyola kotar e komuna pe komuna, thay, may vashno, OSCE monitoripe lela kan kay ano buderi sure e data na sitoy phangli e komunitetya vay polyencar, akava tiknyaripe olenge sheyengo vash planiripe thay politikake respodipya. Ayekha pandar, akava na sine introdukcia e elektronikuna databazako (te ovel linkimi ani egzistipeski databaza ano MKI, MAB, thay MBSD), ayekha dikhlardo kotar raipeski Regulativa 02/2010 vash KOKI⁸¹.

Obyektiva 2: Kosovako Raipe sigurinela efektivune thay sahasarde servisya vash te pheren o mangipya e irande individyengo kotar Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya, prekal o draftipe thay implementipe e relevantune publikune politikengo thay zorakeripe e institucionalune koordinipesko

Iranipe

Sar si pe statistike kede kotar Yekhone Themyengo Uqo Komisioneri vash nashle Manusha (UNHCR), pe 2011 totali e 2,435 personyengo irandile ani Kosova kotar o avrialune thema (may but kotar Ratyoriguno Evropa) bazirimo pe bilateralune readmisiake halovipya. Akava astarela 605 jenen e komunitetyengo definime kotar UNHCR sar minoritetiya, kolendar savore klasifikisale⁸² sar odola e grupako kay siton ano riziko thay ano mangipe vash garavipe kotar UNHCR (leindoy ktor 300 Kosovake Roma, 121 Kosovake Ashkalie thay 9

⁷⁹ Vash buderi detalya, dih OSCE Raporti *Komunake Respodipya vash Mekhle Thanutne thay Irande ani Kosova* (Novembri 2010), www.osce.org/kosovo/73854 (akcesimo 24 Avgusti 2012), thay OSCE Raporti *Notdaipesko Progresi ano Implementipe e Politikake Ramesko vash Reintegripe e Irande Personyengo ano Kosovake Komune* (Septembri 2011), www.osce.org/kosovo/82416 (akcesimo 24 Avgusti 2011).

⁸⁰ OSH, Regulativa Gn. 02/2010 vash KOKI, aprovimi pe 12 Avgusti 2010, pe zoralipe pe 27 Avgust 2010.

⁸¹ Dih Artiklo 7(2) e Raipeska Regulativako Gn. 02/2010 vash o KOKI, 12 Avgusti 2010.

⁸² Dih UNHCR, *Shayutne Mothavipya vash Notadeipe e Mashkarthemutne Garavipeske Mangipyengo e Individyengo kotar e Kosova*, HCR/EG/09/01, 9 Novembri 2009.

Kosovake Egipqanya). Ano angluno kotor e 2012, totali e 1,449 personyengo sine irande ani Kosova; akava astarela 274 Kosovake Romane, 77 Kosovake Ashkalye thay 2 Kosovake Egipqanya.⁸³ Jene e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalye thay Kosovake Egipqanyune komunitetengo vash akaleske reprezentinde e hramimi proporcja odole qalavdenge kotar iranipe ano palune dershuofto maseka.

Akciako Plani mangela o formiripe e specifikune grupengo vash te lelpe e iranipea akale trine komunitetengo – akava vash, ini kay akcie lelile ano iranipe pe generali, niyekh specifikuno trupo na formirisalo vash Kosovake Romane, Kosovake Ashkalye thay Kosovake Egipqanyune komunitetya. Pe Aprili 2010, Raibe formirinya o mashkar minisitrialuno koordinipesko bordi (ekzekutivuno bordi) te dikhlarel thay te monitorinel o implementipe e politikake ramesko vash reintegripe e irande personyengo⁸⁴. Jenipe e ekzekutivune bordesko konsistinela reprezentyen e relevantune ministriengo⁸⁵ thay mashkarthemutne organizacie ani dikhalripeski rola⁸⁶, thay bordi sito godorno vash gatisaripe thay dikhlaripe e implementipesko e raipeske politikake ramesko vash reintegripe e irande personyengo, leindoy kotor odola kotar Kosovako Romano, kosovajko Ashkalyuno thay Kosovako Egipqanyuno komuniteti. Bordi sito ayekha vi godorno vash siguripe e financialune alokiyengo⁸⁷, thay vash formiripe e efektivune komunikipeske mekanizmengo, ulavipe e informaciako thay koordinipe e implementipesko e raipeske strategiengo ano centraluno thay komunaluno niveli. Vash te azhutinen o phiravipe oleske mandatesko, o ekzekutivuno bordi sito servirimo kotar duy phiravne institucie: yekh ofisi vash reintegripe andar e MAB thay sekretariati⁸⁸.

Dikhlarindoy o Raipesko redikhlaripe oleska Strategiako vash Reintegripe e Irande Personyengo thay olako Akciako Plani Implementindoy e Strategia vash vash Reintegripe e Irande Personyengo pe 2010⁸⁹, kotar Aprili 2011 centralune niveleske institucie, sar si MAB,

⁸³ Dikh UNHCR, Ofisi e Shefesko e Misiako ani Prishtina, *Statistikuno Dikhlaripe – Laqharipe e Yulesko 2012* (shayutno kotar UNHCR).

⁸⁴ Dikh Raipeski decisia Gn. 7/123, 30 Aprili 2010.

⁸⁵ Sherune ministrie leindoy kotor MAB; Ministria e Lokalune Raipeska Administraciako; MKI; MBSD; MeS; MEST; MTTP; Ministria vash Financie thay Ekonomia; thay OSH.

⁸⁶ Akate siton EK, Mashkarthemutni organizacia vash Migripe thay UNHCR.

⁸⁷ Akava fondi sine pashe 3.4 milionya Euro pe 2011; yekhuno molipe alokisalo vi pe 2012.

⁸⁸ Ofisi vash Reintegripe sito centralune nivelesko kontaktuno thavd vash reintegripeske puqipya. Oleske sherune godornipya astarena: shukaradikeripe e regularune kontaktyengo e komunake sevalutnencar, centralune trupya thay yaver aktorya kola kerena buti vash iranipe; deindoy treningo vash komunake sevalutne vash politike thay relevantune financiengo shaiyya; preliminaruno procesipe e mangipyengo vash reintegripeske fondya phanglo olenge iranipea ko sekretariati thay ekzekutivuno bordi; thay vizite ko irande personya. Sheruni komponenta akale ofiseski sito aeroportesko monitoripesko timi, kova sito kedimo ani ad hok baza kotar shtar Ofisiya thay Reintegripeske sevalutne, thay arakhlona ano aeroporti e Prishtina te keden e relevantuni data kotar irande personya ano olengo resipe (misal., bazikune personalune informacie, komuna e destinaciaki) thay te den e sigune azhutipeske (misalake. Ani relacia e akcesesko vash khera, civiluno registripe thay bazikune servisy). Sekretariati sito godorno vash koordinipe e aktivitetengo e relevantune instituciengo, monitoripe e implemetipesko e Redikhlarida Strategiako thay Akciake Planesko, kedindoy rekomandipya vash ekzekutivuno bordi, thay procesipe e administrativune mangipyengo phanglo e mangipyencar dende kotar irande vash te len o musayutne vijaipya kotar o reintegripesko fondi.

⁸⁹ E Redikhklardi Strategia vash Reintegripe e Irande Personyengo aprovisali kotar Raibe pe Mayi 2010 (dikh ayekha vi Raipeski decisia Gn. 4/126, 26 Mayi 2010). Akciako Plani Implemenidoy Strategia vash Reintegripe e Irande Personyengo aprovisali pe Oktobri 2010. Dikh ayekha vi UNMIK/Yekhvahutne Institucie e Korkoreraipesko Strategia vash Reintegripe e Irande Personyengo, aprovisali kotar Raibe e Kosovako pe 10 Oktobri 2007, thay Kosovake Raipesko Akciako Plani vash Strategia vash Reintegripe e Irande Personyengo, Aprili 2008. Vash buderi diskusie e 2007 Strategiako dikhela OSCE Raporti,

sigyarde olenge tentipya te bayaren o godinipesko vazdipe akala neva politikako thay institucionaluno rami vash o komunake institucie, thay te vazden o kapacitetiya e relevantune ofisyengo. Akala preliminarune bajakya sine pashe suksesune: uqi proporcja e komunengi raportingya o ledeipe e hramime mothavnengo vash implementipe e neva strategiako thay planesko thay akcesi pe centralune niveleske reintegripeske fondya; thay pashe ekvash e nakhavde treningenge sesiengo vash iranipe organizime kotar centralune niveleske institucie⁹⁰. Ministria vash Evropake Integripya ayekha vi kergya regularune vizite ano komune ani sah e Kosova, vash te mothaven o vasnipe e savahtune reintegripeske irande manushengo vash Evropaka Uniako vizengo liberalizipesko procesi. Ano nesave komune akava dendilo lafi vash formiripe e ekvashune koordinipeske strukturengo vash phiravipe e legislativune/politikake ramesko, vay leipe e godonipeske vazdipeske kampanyengo⁹¹. Pashe akaleske, akala initiative sine naajukerde thay ano buderi komune o Ministriake vizite sine haricune e harne rezultatyencar.⁹²

Yekhune, ji kay initiative vash te laqharen ledeipe thay koordinipe vash iranipe mashkar centralune thay lokalune niveleske institucie, ayekha vi mashkar relevantune komunake trupya, intensifikime kotar Marti 2011, komune yekhatar na lele avansipe e shayutne azhutipesko vay sine nanipe e kapacitetengo vash te implementinen o politikako rami efektivune⁹³. Sar kotar Marti 2011, OSCE regularuna umalako monitoripe arakhla dikhlo bayaripe ano gendo e azhutipyenge mangipyengo vash irande personya vash mangipe dende ano centraluno niveli, numay dende nota kay o aprovipesko procesi aqhilo kishlo thay financipe sito buti ver dedikimo numay vash o hape piipe thay higienake sheya.

Ano tentipe vash te adresinen o harnipya thay sigipe vash azhutipe, pe 14 Mayi 2012 Raipe ikalgja e regulativa reseya vash o bayaripe e efektivitatesko oleske programyengo vash reintegripe e irande personyengo. Akaya regualtiva kerla klaro e institucionalune strukturenge, procedure thay kriterya vash menajipe e reintegripeske procesesko thay harjipe e centralune niveleske fondyengo, deindoy may but respodipe vash harjipe e fondyengo ko

Implementipe e Strategiako vash reintegripe e Irande Personyengo ano Kosovake Komune, Novembri 2009, www.osce.org/kosovo/82416 (akcesimo 24 Avgusti 2012).

⁹⁰ Dikh OSCE Raporti *Notadeipesko progresi ano Implementipe e Politikake Ramesko vash Reintegripe e Irande Personyengo ano Kosovake komune* (Septembri 2011), qhamya 10–11. www.osce.org/kosovo/82416 (akcesimo 24 Avgusti 2012).

⁹¹ Misalake, formiripe e ad hok iranipeske komisiengo ano komune Gilana, Kamenica thay Ravuco; butyarne grupe ano komune Ferizay thay Vitia, thay e iranipesko bordi ani komunako Vuqitna. Pherune, komune Poduyeva, Jakova thay Vitia lele o vazdipeske godonipeske kampanye ano arakhipe e irande personyengo.

⁹² Vash buderi detalya dikh OSCE Raporti *Notadeipesko Progresi ano Implementipe e Politikake Ramesko vash Reintegripe e Irande Personyengo ano Kosovake komune* (Septembri 2011), www.osce.org/kosovo/82416 (akcesimo 24 Avgusti 2012).

⁹³ Pe Februari thay Marti 2011, OSCE, ano ledeipe e relevantune mnistriencar thay raipeske trupencar, organizinde truyale mase reseya vash vazdipe e godonipesko ko relevantune komunake sevalutne vash politikako rami vash reintegripe e irande personyengo thay azhutipe ano dialogi thay komunikipe mashkar o centraluno thay lokaluno niveli. Yekhune serie e truyale mezengo implementisale ano Febriari thay Marti 2012 ano ledeipe e centralune niveleske sevalutnencar, leindoy kotor Ofisi vash Komunitetyenge Puqipya ano OSH, MKI, Iranipesko Koordinipeske thay Phikoipeske Yekhlinya e Ofisesko e Talo Sheruneministresko, thay reintegripesko Ofisi andar MAB. Truyale mezya sinelen res te bayaren o kapacitetiya mashkar komunake sevalutne vash iranipe thay reintegripeske politike thay procesure, e kotorune mothavipyencar vash bayaripe e akcesesko ko centralune nivelesko reintegripesko azhutipe.

lokalune niveleske mekanizmya e Komunake Komitetesko vash Reintegripe kotar Avgusti 2012, Komunake Komitetya vash Reintegripe kay formirisalo ano 23 komune⁹⁴.

Volonteruno iranipe

Pe 2011, UNHCR monitoripe dela nota kay totali e 1,182 individyengo siton definime minoritetya kola volonteriyune irandile ano olenge khera dikhindoy o andruno thay avrialuno mekhlo thanipe, leindoy kotor 464 Kosovake Srbya, 120 Kosovake Roma, 395 Kosovake Ashkalie thay Kosovake Egipqanya, 60 Kosovake Boshnyakya, 106 Kosovake Goranya, thay 27 Kosovake Albanya ano numerikuno minoriteti ano komunako niveli. Ano angluno kotor e 2012, UNHCR listingya 534 volonteriyune iranipya, leindoy kotor 51 Kosovake Roma 219 Kosovake Ashkalie thay Egipqanya. Jene e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetengo reprezentinena o baro ulavipe e volonteriyune iranipyengo ano paluno periodi, pashe ekvash akale lavavdipengo⁹⁵.

Te bayaren o godinipe vash mekhle thanutnengi populacia, e MKI, UNHCR thay Danimarkako Mekhle Thanutnengo Konsili lugyargya o phikoipe e komunenge ano keriye e tereneske vizitengo ko mekhle thanutne ani Kosova thay regoni, may but prekal ja-thay-dikh vizite. Andar o egzistyuno iranipesko rami⁹⁶ e MKI, ano ledeipe e lokalune instituciencar thay relevantne internacionalune partenrya, lungyarde te phikoinen e mekhle thanutnen thay iranden prekal o gendo e azhutipeske programyengo⁹⁷. Sar pheriye, sar lepardilo, Raipе hramingya pere angazhipya vash azhutipe ano siguruno thay savahtuno iranipe mandatindoy o formiripe e KOKI ano komune.⁹⁸ Akala ofisya siton godorne vash promovipe thay garavipe e komunitetenge hakayengo, mekhle thanutnengo thay irandengo, leindoy kotor irande personya; sigurindoy yekhuno akcesi ko publikune servisy; thay ledeindoy thay promovindoy o iranipesko procesi. KOKI formirisale ano buderi komune⁹⁹.

⁹⁴ Akala siton: Dragashi/Dragaš, Ferizay/Uroševac, Fush Kosova/Kosovo Polje, Jakova/Đakovica, Gilana/Gnjilane, Glogovci/Glogovac, Istog/Istok, Yuniko, Kamenicë/Kamenica, Klinë/Klina, Klokot/Killokot, Mitrovicë/Mitrovica, Novo Brdo/Novobërdë, Peja/Peć, Podujeva/Podujevo, Ravuço/Orahovac, Ranilug/Ranillug, Skenderay/Srbica, Shtimla/Štimlje, Shtërpa/Shtërpçë, Suhareka/Suva Reka, Vitia/Vitina thay Vqitna/Vučitrn.

⁹⁵ Akava sito kontrasti e 2,311 pe 2010, 1,153 pe 2009, 679 pe 2008 thay 1,816 pe 2007. Dikh UNHCR, Ofisi e Sheruneska Misiako ani Prishtina, *Statistikuno Dikhlaripe— Laqhardo pe Yuli 2012* (shayutno kotar UNHCR).

⁹⁶ MKI, *Strategia vash Komunitetya thay Iranipe 2009–2013*; thay UNMIK/Yekhvahtune Institucie e KorkoroRaipesko, Redikhlaro Mothavno vash Savahtuno Iranipe, Yuli 2006; Raipeski Regulativa Gn. 02/2010 vash o KOKI aprovimo pe 12 Avgusti 2010 thay khuvla pe zoralipe pe 27 Avgusti 2010.

⁹⁷ Misalake, prekal Evropaka Komisiako Mashkarphanglipisko Ofisi/MKI financngya o Iranipe thay Reintegripe ani Kosova (RRK) proyeki, kote vijainde Kosovake Srbya, Kosovake Roma, Kosovake Ashkalie, Kosovake Egipqanya thay yaver. RRK III, kola shrinde pe Novembri 2011, planya vash azhutipe e iranipesko ji pe 200 mekhle thanutne familie ano panj komune (Prizren, Shtërpa/Shtërpçë, Parteš/Partesh, Novo Brdo/Novobërdë thay Suharekë/Suva Reka) ano 30 masekuno implementipesko periodi.

⁹⁸ OSH Regulativa Gn. 02/2010 vash o KOKI, aprovimi pe 12 Avgusti 2010 thay khuvgya pe zoralipe pe 27 Avgusti 2010. KOKI yaveringya thay reformingya olenge butya, Komunako Komunitetyengo Centro thay Komunenge Iranipeske Ofisya (dikh UNMIK Regulativa 2007/30 vash Korkoro Raipе e Komunengo ani Kosova amendindoy UNMIK Regulativa 2000/45, Sekcia 23, thay UNMIK/Yekhvahtune Institucie vash KorkoroRaipе, Redikhlaro Mothavno e Savahtune Iranipesko, Yuli 2006).

⁹⁹ Sine bajakya kay lelile vash stabilizipe e KOKI ano komune Han i Elezit/Đeneral Janković, Kaqaniko/Kaçanik, Yunik, Malisheva/Mališevo, Mamusha/Mamushë/Mamuša thay Prishtina/Priština. Vash akava, pashe e Prishtinake, akala komune na silen Komunake Kounitetyenge Ofisya (sar so si KOKI). Trin uprune komune Leposaviq/Leposaviq, Zubin Potok and Zveçana/Zvečan na konsiderisale feri so on aplikinena Srbyuno krisi.

Harnipya ano azhutipe thay phikoipe e volonterune iranipeske, thay vash o irande personya, buti ver mekhla e qalavde personyen bizo adekvatuno dikhipe kana on reste ani Kosova, qhivindoy e individyen thay familien ani situacia e ekstremyune qalavipeski. Nanipe e *de facto* azhutipesko ano umala e kherengo, shkolupe, thay ekonomikune shaipya silen seriozune konsekvence vash savahtuno reintegripe e qalavde personyengo, may but odola e mangipea vash garavipe, leindoy kotor o Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya.

f. Registripe

Te ove penjardo sar personi talo krisi sito sheruno hako¹⁰⁰. Civiluno registripe sito procesi kote o personi sito identifikimo thay penjardo sar integraluno kotor e malipesko kote ov vay oy jivdinela. Personya kay na siton registrime na silen shaibe vash te len ofisialune dokumentya thay siton aqhavde kotar phiravipe olenge hakayengo thay tromalipyengo. Pashe akaleske, ji kay na si individya kola siton aktivune aqhavde kotar akcesimo pe civiluno registripe, isi pandar bariere ano registripe kay may but qalavena e may qalavde grupen ani Kosova. Bari proporcja e jenengo kotar Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya aqhona naregistrime ano civilune registripeske pustika ani Kosova thay na silen personaluno identifikipe¹⁰¹, bizo kolende olenge sherune hakaya siton aqhavde ano buderi umala, leindoy kotor socialuno garavipe thay dikhipe, butyaripe, edukipe thay sastipe¹⁰². Nesavo progresi kerdilo ano siguripe e civilune registripesko vash may qalavde, may but odola Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya. Pashe akaleske, aqhola pandar te kegryol buti ani akaya umal.

Obyektiva 1: Laqharipe e legalune, institucionalune thay mejanipeske ramesko ano keripe e registripeske procesesko thay adresipe e mangipyengo akale trine komunitetyengo

¹⁰⁰ Mashkarthemutne manushkane hakayenge standardya garavena o hako e sakole individesko te penjargyol sar personi talo krisi, te registeringyol yekhatar palo bianipe, te therel nav thay manglo nacionaliteti. Dikh Artiklo 6, Univerzaluni Deklaracia e Manushikane Hakayengi, Yekhune Themyengi Generaluni Asambleya, 10 Decembri 1948; Artiklo 16, Mashkarthemutni konventa vash Civilune thay Politikune Hakaya, Yekhune Themyengi Generaluni Asambleyaki Rezolucia 2200 (XXI), 16 Decembri 1966; Dikh Artiklo 24(2), Mashkarthemutni Konventa vash Civilune thay Politikune Hakaya, may upre. Ayekha vi, Artiklya 7 thay 24, Yekhune Themyengi Konventa vash Hakaya e Qhavorenge, Yekhune Themyengi Generaluna Asambleyaki Rezolucia 44/25, 20 Novembri 1989. vash specialuni relevanca e qhavorenge hakayengo, dikh: Manushikane Hakayengo Komiteti, Generaluno Azhutipe Gn.17, Qhavorenge Hakaya, Artiklo 24, 07/04/1989, paragrafi 7 [www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/cc0f1f8c391478b7c12563ed004b35e3](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/cc0f1f8c391478b7c12563ed004b35e3) (akcesimo 24 Avgusti 2012)

¹⁰¹ Kosovake institucie thay mashkarthemutne organizacie mothavena kay buderi se 40 pe shel e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetenge jenengo kola jivdinena ani Kosova na siton registrime sar thanutne sar sebepi e dokumentyenge nanipesko, leindoy kotor pasaportya thay identifikipeske karte. Dikh vash misalake Human Rights Watch, *Mekhle Thanutenge Hakaya, Zoreya Irande Roma, Ashkalie thay Egipqanya kotar Evropake Thena ani Kosova*, Oktobri 2010, qham 41, www.hrw.org/reports/2010/10/28/rights-displaced (akcesimo 24 Avgusti 2012). Vash buderi informacie OSCE Raporti *Akcesi pe civiluno registripe ani Kosova* (Yuli 2012), www.osce.org/kosovo/92331 (akcesimo 24 Avgusti 2012).

¹⁰² Dokumenteske mangipya mothavena o sheruno aqhavipe vash Kosovake Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetenge jene kola mangena te len o civiluno registripe. Ano buderi sure, aplikantya niyekh ver na dende adekvantune dokumentya vay na sinelen vash o sebepi e nashalipesko olenge dokumentyengo.

Akciako Plani mangela e Kosovake instituciendar te len may manglo legaluno thay politikako rami vash civilune statusesko registripe dikhlarindoy o savore egzistune politike, regulative thay instrukcie kay regulinena civiluno registripe, ayekha vi identifikipe thay analiza e proceduralune yaveripyengo ano komune. Nevo krisi vash civiluno statusi¹⁰³ laqharella o legaluno rami vash registripe thay deiye e civilune statuseske dokumentyengo, uqharindoy e personyen kay jivdinena adavahtune vay yekhvahtune ani Kosova ayekha vi odola kola jivdinena avrial. Akava vi regulinela o harnipya ano umala e re-registripesko thay dosna registripesko, dela primarune qalavde Kosovake Romen, Kosovake Ashkalien thay Kosovake Egipqanyen.¹⁰⁴

Sar pheripe, yekh gendo e bajakyengo lelilo ano koordinipee e mashkaerthemutne komunitetea vash te laqharen o registripeske servisya, leindoy ktor laqharipe ano funkcionipe e adresenge sistemisko ani Kosova, konsolidipe e registripeske pustikengo, thay digitalizipe e datako. Pashe akaleske, kote sine bayripe e gendosko e civilune registripeske ofisyengo ani Kosova, namanglo financipe, logistikune thay manushikane resursya pandar limitinena olengo manglo funkcionipe. Relevantune institucie na kedena tereneske thay godinipeske vazdipeske aktivitetiya vash te informinen e thanutnen vash o vasnipe e procedurenge phanglo e civilune registripea.¹⁰⁵

Yaver masa detalimi ano Akciako Plani vash te alosarel registripeske problemya, te vastinen o yekhvahtuno bipokipesko registripesko periodi, implementisalo, numay duy ver, kotar duy ververutne ministrie, ini kay o Plani referinela pe akava sar lugnyaripeski praktika. Misalake, Ministria vash Lokaluni Raipeski Administracia deklarinya o masek e bipokipeske registripesko e jenengo e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetengo numay pe 2010. Ji kay nesave komune dikhena e ulavde kategorien e populaciake kotar administrativune pokipya, akaya na sitoy phiravdi praktika ani sah e Kosova¹⁰⁶. May but, ani praktika akava aqhola kay o registripeske molipya siton qalavde pe sheruno qalavipe e diskreciako, thay na lena pherdo ktor ano savore sure e qorolipeske dende kotar e komuna.¹⁰⁷

O paluno pozitivuno jamaipe observimo sine o deiye e Cirkularesko Gn.123 pe 15 Marti 2012 kotar MAB deindoy godi vash cidipe e dosna bianipyenge thay registripyenge molipyengo vash o jene e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya vash o periodi ji pe yekh bersh¹⁰⁸. Pashe akaleske, OSCE informacie kedime mashkar o Yuni thay Yuli 2012 mothavena kay na o sah civilune registripeske ofisya sine shayutne e cirkularesko thay buderi na implementinde ole. Sar pheripe, o cirkulari aqhilo numay efektivuno ji pe Marti 2013.

¹⁰³ Krisi Gn. 04/L-003 vash Civiluno Statusi, 8 Yuli 2011.

¹⁰⁴ Vash buderi detalya, dikh OSCE Raporti *Notadeipe vash civiluno registripe ani Kosova* (Yuli 2012), www.osce.org/kosovo/92331 (akcesimo 24 Avgusti 2012).

¹⁰⁵ Yekhuno.

¹⁰⁶ Misalake, komune Deqana/Dečane, Dragashi/Dragaš, Istogi/Istok, Klina/Klina, Malisheva/Mališevo, Peya/Peć, Prishtina/Priština thay Shtimla/Štimlje raportinde kay azhutinde buderi se akala kategorie: socialuna asistenciake skemake vijaipya, penzionerya, studentya thay siklovne, familie e pele Kosovake Tromalipeska Armadako thay maripeske invalidiya. Dikh OSCE Raporti *Akcesi pe civiluno registripe ani Kosova* (Yuli 2012), www.osce.org/kosovo/92331 (akcesimo 24 Avgusti 2012).

¹⁰⁷ Vash buderi detalya, dikh OSCE Raporti *Akcesi pe civiluno registripe ani Kosova* (Yuli 2012), www.osce.org/kosovo/92331 (akcesimo 24 Avgusti 2012).

¹⁰⁸ Yekhuno.

Obyektiva 2: Zoralipe e ledeipesko mashkar institucie e Kosovake thay institucie e avrialune themyengo vash te mekhen o informacia thay registripe e irandengo thay irande personyengo

Volonteruno iranipe thay iranipe kotar regioni thay Evropake Thema lungyardilo pe 2011 thay 2012 (dikh may upre, sekcia *e. Iranipe thay Reintegripe*).

Civiluno registripe lungyarela te ovel sheruno darakeripe vash irande thay reirande personya kotar o Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya. Sar dendilo nota, nesave centralune niveleske politikenge progresya reslile vash siguripe e civilune registripesko e may qalavdengo, may but e jenengo akale trine komunitetengo (dikh Obyektiva 1 may upre).

Phanglo e registripea e irandengo thay reirande personyengo ji pe olengo iranipe ano lokaluno niveli, yekh gendo e komunengo¹⁰⁹ lele bajakya te azhutinen o civiluno registripe thay deipe e dokumentyengo thay sertifikatengo e reirande personyenge kotar akala komunitetya.

Iniciative astarde: deipe e generalune godideipesko thay godinipesko vash civilune registripeske procedure¹¹⁰; ledeipe e UNHCR-ke legalune azhutipeske implementipeske partneryencar, BRO Civiluno Hakayengo Programi¹¹¹, thay yaver organizacie azhutindoy civiluno registripe e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetenge jenengo; thay lokhyarindoy e komuniteten thay yaver qalavde grupen kotar administrativune pokipya vash mekhipe e dokumentyengo.¹¹² Sar pheripe, nesave komune kola lele kotor ano civilune registripeske informativune kampanye ani sah e Kosova ano ledeipe e MAB, leindoy kotor distribuipe e posteryengo thay registripeske procedurenge.

¹⁰⁹ Misalake Mitrovicë/Mitrovica, Skenderay/Srbica, Kamenicë/Kamenica, Shtropa/Shtërpçë, Klinë/Klina, Istog/Istok, Graçanica/Graçanicë, Lipyan/Lipljan thay Prizren.

¹¹⁰ Godideipe buti ver dendilo kotar KOKI, Komunake Civilune Registripeske Centrya thay Komunake Civilune Statuseske Ofisya, ji kay numay panj ofisya kerde tentipya te arakhen e personyen darakerde vash te den akcesi ano komunake servisy.

¹¹¹ Vash o UNHCR, e BRO Civilune Hakayengo Programi Kosova shrdingya o civilune registripeski kampanya targetindoy e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komuniteten ano Septembri 2006. On kerde memorandumum e halovipesko e yekh gendoa komunengo vash te sigurinen fleksibiliteti phanglo e civilune registripeske procedurenge thay lokhyardindoy akale trine komuniteten kotar pokipe e administrativune pokipyengo.

¹¹² Misalake, ano komune Skenderay/Srbica, Deqana/Dečane, Yuniko, Klinë/Klina, Istog/Istok, Prishtinë/Priština, Lipyan/Lipljan, Obiliq/Obilić thay Shtime/Štimlje reirande personya na pokinena administrativune pokipya vash leipe e dokumentyengo kotar civilune registripeske vay civilune statuseske ofisya. Vash may buderi andripe, dikh OSCE Raporti *Notadeipesko progresi ano Implementipe e Politikake Ramesko vash Reintegripe e Reirande Personyengo ano Kosovake komune* (Septembri 2011), www.osce.org/kosovo/82416 (akcesimo 24 Avgusti 2012).

g. Kultura, medie thay informipe

Garavipe thay promovipe e kulturune thay religiune barvalipesko e sah komunitetyengo sito integraluno kotor e Kosovake barvalipesko ani umal kay manglape may bari sama. Kosovake institucie siton obligime te sigurinen o efektivuno garavipe e savore thanengo thay monumentengo e kulturune thay religiune vasnipea e sah komunitetengo. Sar pheripe, institucie musay te promovinen kultura, arti, skencia thay edukipe ayekha vi skolake thay yaver asociacie thay aktivitetiya vash mothavipe, bayaripe thay jamaipe e komunitetenge identitetesko. Ji kay nesavo modestyuno progresi kerdilo ano termya e medienge transmetipesko, Kosovako Romano, Kosovako Ashkalyuno thay Kosovako Egipqanyuno komuniteti pandar silen sfide ani relacia olenge kulturune thay religiune barvalipesko, e sherune bajakyencar kay musay te kompletinyon – misalake, kompletipe e listako e qalavde thay biqalavde barvalipyengo akale trine komunitetyengo aqholo pandar bi definimo.

Obyektive 1: Bayaripe e kotorleipesko e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetengo ano decisiako leipesko procesi vash politikako keripe thay implementipe ani umale e mediengi ano sah nivelya

Ano niveli e centralune instituciengo si modestyuno progresi vash te laqharen o reprezentipe e sah komunitetyengo ano medie thay te den yekhuno akcesi vash sah komunitetya vash kvalitetiyune medie reprezentindoy olenge interesya thay promovindoy olenge kulture. Vash te promovinen o jamaipe ani akaya umal. Vash o palune trin bersha OSCE dengya phikoipe e publikune serviseske transmitterske, Radio Televizia e Kosovaki (RTK), prekal o kapaciteteske vazdipeske aktivitetiya ko RTK editorya thay zhurnalistiya thay phikoinde o kurkesko Romana qhibyako programi.

RTK phenela kay pherela o legaluno mangipe e dedikime 15 pe shel oleske programesko vash o servisya e na-Albanyune komunitetyengo ani olengi respektivuni qhib¹¹³. Vash akaleske, komunitetyenge liderya thay BRO reprezentya ani Prishtina buti ver vakerde e OSCE-ke kay o haricune komunitetya sar siton o Kosovake Ashkalie thay Kosovake Egipqanya na siton adekvatune reprezentime. Pe 15 Februari 2011, Kosovako Ashkalyune thay Kosovako Egipqanyune civilune malipeske reprezentya dende hramimo mangipe ko RTK-ko menajmenti vash formiripe e dedikime programesko vash olenge komunitetya. Kotar o vahti e hramipesko, Avgusti 2012, RTK pandar na dengya respodipe vash akava mangipe.

Vash e pozitivuni nota, RTK ano Novembri 2011 startingya o duyto Romano programi, khardo divune nevipy (10 ji pe 15 minutya kotar Luya ji pe Parashtuy ano sheruno vahti), pashe e kurkeske magazinake programesko (45 minutya). Pashe akaleske, isi nesave harnipy phanglo e RTK-ke na-Albanyune programencar – sar si o nanipe e laqharde filmyengo, kishlo vastipe e grafikako thay lunge interviste, thay tikni ekipa angazhimi vash programi pe Romani qhib. OSCE ayekha vi dikhla kay o kamere na siton shayutne vash o divune mangipy vash o ekipe kola lena kotor ano keripe e na-Albanyune programyengo, kerindoy efektivuno uqharipe e sah aktivitetiyengo e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetyenge problematikengo.

¹¹³ Artiklo 6 (6) e Krisesko Gn. 02/L-47 vash Radio Televizia e Kosovaki, kerdo kotar UNMIK Regulativa 2006/14, 11 Aprili 2006.

Akanake, si numay yekh licencimo radio stacioni, Romano Avazo ano Prizren, kolengi angluni qhib sitoy Romani; pashe akaleske, isi nesave radio thay TV stacionya ani Kosova kola kerena programi dedikime vash Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya¹¹⁴. Na si gazete pe Romani qhib vay specialune targetindoy yekh kotar akala trin komunitetya.

Yekh pozitivuno phiripe, pe Yuni 2012, Komiteti vash Menajipe e Fondesko vash Minoritetetya, Multietnikune thay Qalavde Grupengo dengya grantya vash nesave Romana qhibyake medienge initiative¹¹⁵. Bibahtake, pe generali, phikoipe ko medienge programya targetindoy akala trin komunitetya vay pe Romani qhib, lelola ani ad hok baza thay kana o phikoipe ovela kotar internacionalune agencie, buti ver bahteske limitime pe specifikune initiative. Yekh misal sitoy o OSCE-ko phikoipe vash radio proyekti ano Prizren pe 2010, kolea vazdisalo o godinipe e angazhipyengo ano aprovimo Kosovako Romano, Kosovako Ashkalyuno thay Kosovako Egipqanyuno Akciako Plani prekal Romana qhibyake radio programya. Duyto, khetane OSCE phikoime proyektetya e reseya te promovinen o Romana qhibyake hakaya prekalo buhle radio programya ani Prizrenoski umal pe 2012.

Obyektiva 2: Promovipe e kulturune identitetesko e trine komunitetyengo prekal o garavipe e kulturune barvalipesko thay phikoipe vash kulturune aktivitetetya

Garavipe e kulturune thay religiune thanengo thay promovipe e kulturune barvalipesko e savore komunitetyengo lungyarela te aqhol yekh umal kote rodingyola bayardo tentipe vash phikoipe. Yekhone, hari progresi kerdilo ani umal e garavipesko e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetenge naqalavde kulturune barvalipesko.

Ministria e Kulturaki, Terne thay Sporti (MKTS) yekh barshuno raporti mothavela kay ano centraluno niveli, MKTS fomringya o Khetano Komiteti vash Kultura thay Informipe pe 2011 te dikhlaren komuniteteske thay kulturune proyektetya phanglo e trine komunitetencar. May but vash akala inicialune tentipya pashe akaleske, na sine kedipya kay adikerdile pe 2012, thay na sine specifikune bujetya kay pandar konfirmisale vash Akciake Planesko implementipe e alokipea pandar na lelilo pe konsideripe. Pashe akaleske, MKTS lele aktivitetetya thay dende fondya vash o gendo e proyektengo lele kotar o jene e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya (leindoy ktor publikipya, festivalya, bayrako thay festipesko dive). Pherune, butyarna grupake mekanizmya formirisale ano Decembri 2011 vash te keren buti ano identifikipe akale trine komunitetenge spiritalune kulturune barvalipesko. Koordinime e Departamenteya e Kulturune Barvalipesko (kola astarde o Akciake Planeske angazhipya ano olengo korkoro butyako planiripe) thay civiluno malipe. Pe generali, jene akale trine komunitetengo ayekha vi lele ktor ano buderune multietnikune sportyune aktivitetetya kerde kotar MKTS ano 2011.¹¹⁶

¹¹⁴ Misalake, ani komuna e Mitrovicaki, lokaluni televizija TV Mitrovica buti ver uqharela o kulturake aktivitetetya e komunitetenge. Ayekha vi, ani upruni Mitrovica Radio Kontakt Plus thay TV Most nesave ver lela musafirya vay kerna storie vash o komunitetya ano olenge programya. Ani komuna Graqanica, radio stacioni KiM Radio thay Vitez Radio sile programi yekh ora ano kurko pe Romani qhib.

¹¹⁵ Vijaipya, radio Romano Avazo (Prizren), BRO Prosperiteti (Jakova/Đakovica) thay BRO Sakuntala (Prizren), lele 4,700 Euro sako.

¹¹⁶ MKTS bershuno progresesko raporti, Yauari ji pe Decembri 2011.

Ano termya e pherune financipeske mekanizmyengo, Ofisi vash Komunitetyenge Puqipya andar OSH formirngya e prakika e keripeski e redikhalrde panelesko ani yekhuni baza vash te dikhel o financipeske aplikacie vash proyektya targetindoy o komunitetya ano numerikuno minoriteti ano komunako niveli, leindoy ktor vi promovipe olenge identitetesko thay kulturako – pozitivuno aspekti e inkluziako sitoy komisia e individyengi kola siton jene e trine komunitetyengo. Yekhune, MKI dengya tikne skalake grantya vash nabuderune komyunitetyenge proyektya ano lokaluno niveli. Ano nakhipe, proyektya kola lelepe e kulturune aktivitetenyencar akale trine komunitetyengo financisale prekal akava mekanizmi.

Ano lokaluno niveli, limitimo gendo e komunengo aktivune promovinde o komunitetyenge kulture ano komunako niveli, may but ano numerikuno harno komuniteti sar si Kosovake Ashkalie thay Kosovake Egipqanya¹¹⁷. Yekhune, ani prizrenoski komuna, limitime aktivitetiya lele vash promovipe e kulturako inicirisale kotar o korkore komunitetya. Baro gengo, pashe trin, e komunengo phikoinde o festipe e Mashkarthemutne Romane divesko ano palune duy bersha¹¹⁸, numay akava phikoipe kerdilo ani ad hok baza, buti ver bizo nesavo koncentrimo plani vash te promovinen komunitetyenge kulture. May but, sar si pe informacie kedime kotar OSCE-ke interviste e komunake sevalutnencar thay komunitetenge reprezentyencar, buti ver kay o reprezentya e trine komunitetyengo kola kerena mangipe vash fondyengo alokipe, na si nesavo komunako konsultipe e komunitetyencar ano bujetesko planiripe vash alokipe e fondyengo vash promovipe olenga kulturako.

Buti ver, mashkarthemutne organizacie ayekha vi dena phikoipe e komunitetyenge kulturake aktivitetiyenge. Misalake, pe 2011 OSCE phikoingya festipe e Mashkarthemutne Romane Divesko prekal selektime iniciative, inkuraipe e ledeipesko e komunake instituciencar thay BRO vash o aktivitetiya rangime kotar folk dansi ji pe teatralune performance thay kvizeske khelipya, reseya vash zoralipe e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetenge jenengo kulturune identitetesko.

h. Kotorleipe thay reprezentipe

Sherune legislativune provizie thay mase egzistinena te sigurinen efektivuno kotorleipe thay reprezentipe e na-Albanyune komunitetyengo ani Kosova. Ano termya e centralune niveleske raipeske mekanizmyengo thay kotorleipe ani elekcia, akava aqhola kay ano legislativuno thay politikako rami kerena efektivuni – ano termya e kotorleipesko ano alosaripe thay politikune partie thay parlamenteske sombeshipeske kotorleipeske aktivitetiya, Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya siton shayutne te oven suksesune vash te vastinen o shaibe dende vash kotorleipe. Pashe akaleske, legalune rodipya

¹¹⁷ Misalake, pe 2011 thay 2012, komuna e Ferizayeski dela fondya vash phikoipe e festipesko e Ashkalyune Flagoske Divesko pe 15 Februari, sar kerde vi o komune Lipyan/Lipljan, Fush Kosova/Kosovo Polje, Prishtinë/Priština thay Suhareka/Suva Reka pe 2012, ano nesave sure e jaipeya e seniorune sevalutnengo. Vuqitrnaki komuna phikoingya Ashkalyuno Flagosko Dive pe 2011, numay deindoy e komunitetyenge e iniciativa vash te organizinen o ovipe, thay Obiliqeski komuna pe 2012 dikhindoy o OSCE avokipe.

¹¹⁸ Mashkar 2011 thay 2012 komune Ferizay/Uroševac, Fush Kosova/Kosovo Polje, Jakova/Đakovica, Gilana/Gnjilane, Graçanica/Graçanicë, Istogi/Istok, Kamenica/Kamenica, Klinë/Klina, Mitrovicë/Mitrovica, Peya/Peć, Prizren, Suharekë/Suva Reka, thay Shtërpea/Shtërpçe phikoinde o Mashkarthemutno Romano Dive ano ververutne umala, leindoy pe dikhipe kotar alokipe e fondyengo vash deiipe e thanengo bizo pokipe vash o aktivitetiya.

vash rekrutipe e publikune sevalutnengo, o trin komunitetya siton proporcionalune taloreprezentime ano sah nivelya. Yekhune, lokalune raipeske mekanizmya na reste te astaren sar manglape o Akciake Planeske angazhipya ano olenge butyake planya thay bujetipe, thay na resena te den efektivuno garavipe e lokalune komunitetyenge interesyengo thay mangipyengo.

Obyektiva 1: Efektivuno kotorleipe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetyengo ano publikuno jivdipe thay decisiake leipeske institucie e Kosovake deindoy thay sigurindoy yekhuno akcesi thay shaipya vash trin komunitetya ano sah forme e reprezentipeske

Reprezentipe ano publikune institucie thay decisiake leipya

Ano centraluno niveli, buderi mekanizmya egzistinena te zorakeren thay te promovinen e na Albanyune komunitetyengo kotorleipe thay hakaya – nesave siton astarne ani legislacia, sar si o rezervime beshlanya ano Sombeshipe thay Konsultativuno Komiteti vash Komunitetya¹¹⁹. Ano lokauno niveli, OSCE lungyarela te monitorinel o formiripe e efektivune mekanizmengo vash promovipe thay garavipe e komunitetyenge hakayengo¹²⁰. Posti e Talo Sherunesko vash Komunitetya thay Talosheruno e Komunake Sombeshipesko vash Komunitetya formirisalo pe 12 thay 15 komune respektune¹²¹. Pozitivune, nesave akale komunendar formirinde akala postya ini kay na siton obligime te keren akava kriseya (misalake, kana o komunitetya kote siton e numerikune haricune ani komuna na pherena dersh pe shel e sasutne kotorleipesko ani komuna)¹²². Pashe akaleske, o sure e napheripesko ayekha vi egzistinena, sar harno gendo e komunengo kay na sine formirime na formirinde akava posti, ini kay legalune rodialo te keren akava¹²³.

¹¹⁹ Artiklo 12 e Krisesko vash Garavipe thay Promovipe e Komunitetyenge Hakayengo formirinde o Konsultativuno Konsili vash Komunitetya sar mekanizmi talo patronati e Ofisesko e Kosovake Presidentesko pe 2008 vash te azhutinen ano politikuo kotorleipe e na-Albanyune komunitetyengo ano centraluno niveli. Kosovake Roma, Kosovake Ashkalie thay Kosovake Egipqanyune komunitetya siton reprezentime e duye jenencar kotar sakova komuniteti respektivune (shov pe totali). Resursi: http://www.ccc-president-ksgov.net/tmp/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=44&lang=en (akcesimo 24 Avgusti 2012).

¹²⁰ Kriji Gn. 03/L-040 vash Lokaluno KorkoroRaipe, 20 Februari 2008, dela e komunitetyenge reprezentipe ano publikune puqipya thay tromalipe e hakayengo thay interesyengo e komunitetyengo e fomiripea e mandatorune komunake sombeshipeske Komunitetyenge Komitetesko thay kreiripe e duye postengo, Talosheruno e Komunake Sombeshipesko vash Komunitetya thay Talo Sheruno vash Komunitetya, vash odola komune kote o komunitetya siton numerikune minoriteti ano komune aqhile ano dersh pe shel e sasutna populaciako ani komuna (Artiklya 51, 54–55 thay 61).

¹²¹ E pozicia e Talo Sheruneski vash Komunitetya formirisali ano 12 komune: Dragash/Dragaš, Fush Kosova/Kosovo Polje, Gilana/Gnjilane, Lipyan/Lipljan, Klokot/Klllokot, Mamuşa/Mamushë/Mamusha, Mitrovicë/Mitrovica, Novo Brdo/Novobërdë, Obiliq/Obilić, Prizren, Ranilug/Ranillug thay Štrpce/Shtërpçë. O posti e Talosherunesko e Komunake Sombeshipesko vash Komunitetya formirisalo ano 15 komune: Dragash/Dragaš, Feriza/yUroševac, Fush Kosova/Kosovo Polje, Jakova/Djakovica, Gilana/Gnjilane, Graçanica/Graçanicë, Istog/Istok, Kamenicë/Kamenica, Klokot/Klllokot, Mitrovicë/Mitrovica, Novo Brdo/Novobërdë, Peja/Peć, Prishtinë/Priština, Prizren thay Ranilug/Ranillug.

¹²² Shov e 12 komunendar alosarde o posti e Talo Sherunesko vash Komunitetya, thay efta e 15 komunendar alosarde e Talosherune vash Komunako Sombeshipe vash Komunitetya (komune Ferizay/Uroševac, Gilana/Gnjilane, Istog/Istok, Kamenica/Kamenica, Mitrovica/Mitrovica, Prishtina/Priština thay Ranilug/Ranillug), kolendar na rodingyola te keren akava kriseya.

¹²³ Ano komune e Obilikeske thay Shtpca, niyekh na alosardilo vash o posti e Talo Sherunesko e Komunake Sombeshipesko vash Komunitetya, ji kay ani komuna e Graçanicaki, e komuna pandar na alosargya individualune o posti e Talo Sherunesko vash Komunitetya. Akava sito vash o fakti kay o komunitetya siton

Mandatimo Komunitetyengo Komiteti formirisalo ano 34 komune ani Kosova. Komunitetyengo Komiteti sito mandatimo te dikhlarel o pherdo spektri e komunitetenge manushikane hakayengo, te del godi thay phikoipe e komunake institucieng vash te respektinen thay te sigurinen akala hakaya, thay te den rekomandipya vash aqhile akcie kana manglape. Pashe akaleske, pe generali, Komunitetyengo Konsili arakhlilo phairpyencar te del e komunitetyenge o garavipe hramime ani praktika numay ano panj akala komune pherde phiravde olenge obligacie thay godornipya. OSCE monitoripe identifikingya numay trin Komunitetyenge Komitetiya¹²⁴ kola kerena implementipe e Strategiako ani olengi butyaki buti, thay o harno komunako Komunitetyengo Komiteti, Ferizay/Uroševac, kova formirisalo sar butyarni grupa vash o Strategiako implementipe. Vash akaleske, komunake Komunitetyenge Komitetiya na reste kay te resen adekvatune te adresinen e sura e implementipeski e Strategiako. Angazhipya ano Akciako Plani vash te tentinen kay te sigurinen polyuno yekhipa e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetyenge reprezentipesko ayekha vi aqhola te ovel talodikhlo: juvla kola siton kotar akale trine komunitetengo aqhona naproporcionalune reprezentime desar o yaver juvla, deindoy kontributi vash talo reprezentipe.

Ano pozitivuno jamaipe, sar hramisalo may upre, pe 2010 o raipa may but potencingya olesko angazhipa vash promovipe thay garavipe e komunitetyenge hakayengo e kreiripea e KOKI. Sar ko mashkar e bershesko-2012, KOKI formirisale pe 31 komune (dikh may upre, sekcia e. *Iranipe thay Reintegripe*).

Mashkar Aprili thay Yuli 2012, OSCE kergya o notadipe e komunitetyenge reprezentipesko ano civilune servisy e Kosovake, vash te akcesinen o centralune thay lokalune niveleske mangipya e legaune mangipea kay dersh pe shel e centralune niveleske poziciengo te oven rezervime e komunitetyenge jenenge thay kay reprezentipe ano komunako niveli te ovel proporcionaluno vash o gendo e komunitetyengo kay thaninena odola komune¹²⁵. Rezultatya mothavdile klaro thay konsistentyune vash o taloreprezentipe e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetyengo ano lokaluno thay centraluno niveli: ji kay o peshelipe akale trine komunitetyengo e sasutna populacia sito pashe 2.54 pe sehl, on astarena numay 0.45 pe shel e poziciako ano centraluno niveli thay 0.69 pe shel e poziciako e komunake nivelesko. Akaya sitoy sura ano komune kote o trin komunitetya siton prezentime ano relativune bare gendya, thay kola manglape te ovelolen may but generalune obligipya vash proporcionaluno komunitetengo reprezentipe ano komune ayekha sar manglape. Misalake, ani Fush Kosova/Kosovo Polje, e Kosovako Ashkalyuno komuniteti sito pashe 3,882 individyencar (e totalune komunake populacia 46,818), kola mothavena olen e pashe 8.29 pe shel e poziciengo ano komunake civilune servisy; pashe akaleske, ano Aprili 2012 numay 3 e 155 civilune servisesko ano komune kote Ashkalie (1.92 pe shel). Yekhune, ani Jakova, o Kosovako Egipqanyuno komuniteti sito pashe 7,735

numerikune minitoriteti ani komuna thay konsideringyona na qalavde e dersh pe shel e sasutna populaciako ano akala komune.

¹²⁴ Komune Deqana/Dečan, Fush Kosova/Kosovo Polje thay Podujeva/Podujevo.

¹²⁵ Regulativa Gn. 04/2010 vash Procedure vash qaqutno Reprezentipe e Komunitetyengo na ano Buderipe ano Civilune Servisy e Kosovake, 20 Septembri 2010 dende e Ministriake e Publikuna Administraciako, Artiklo 5.1.1 thay 6.1.1. Regulipya specifikinena kay, ji pe publikipe e ofisialune cenzurake raportesko, sito respodipe e komunake instituciengo te keden data vash komunengi populacia (Artiklo 7.1 thay 7.2); akava may but mothavela kay akala figure musay te aqhon ano Aneksi1 e Krisesko Gn. 03/L-049 e Lokalune Raipesko, 15 Yuni 2008.

individuyencar (e totalune komunake thanutnengo 115,055), mothavdinoy olen e 6.72 pe shel e lokalune servisyenge postyencar; pashe akaleske, buderi se 313 civilune servantlya numay 4 sine Egipqanya (1.28 pe shel). Paluni rodlarni komuna ano akava aspekti sitoy Graqanica: ini kay o totaluno gendo e Romana populaciako sito pashe 2000 roma, mothavindoy olen e 8.67 pe shel e poziciengo, na si niyekh jeno e Kosovake Romane komunitetesko kay akanake kerela buti ani komuna.¹²⁶

Relevantune sevalutne khetane ano centraluno thay lokaluno niveli siton arakhle e problemeya e savahtune talo reprezentipesko e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetyengo ano civilune servisy, numay vakerde o reprezentipe e harnipyengo sar si pe naresto gendo e aplikipyengo e kvalifikime kandidatyengo thay nanipe e normalune edukipesko vash akala komunitetya. Sar pheripe e proviziake e treningoske thay intershipeske phikoipesko vash bayaripe e reprezentipesko e trine komunitetyengo, Akciako Plani ayekha vi detalinela o pherune tentipya kay te lelono ano bayaripe e civilune servisyenge postyengo. Pashe akaleske, OSCE umalake monitoripya dikhalrde kay butyake thana na savaht qhivdile ano than kote akala komunitetya thaninena thay ani qhib kay vasingyola kotar akale komunitetya vash o butyake thana.

Alosaripyengo kotorleipe

Pe generali, relevantuni legislacia phiravela e praktika e alosaripyengi¹²⁷ aqhola te ovel suksesuni ano garavipe e hakayengo e jenengo e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetyengo vash te len kotor ano demokrativune procesya.

E mangipea vash te registrinen, vash o votuipye dendo direktune vash civiluno registripe, savore votantya ani Kosova musay te oven may angle registrime sar civilune personya. Odoleske, deiye e avazune civilune registripesko e trine komunitetyengo ka qalavel olengo shaipe te len kotor ano alosaripya (ruyjinaha tumen dikheni e sekcia *f. Registripe*).

O palune lokalune alosaripya na dikhle o formiripe e specifikune votuipeske centrenge vash Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune thanutne, numay silen generalune principya thay legalune rodipya aplikime vash sah komunitetya, kay o votantya na manglape te votinen buderi se trin kilometre vash votuipye.

Ano termya e qhibyake akcesesko, OSCE sito jando e surencar kote o votuipeske materialya, nesavo publikuno informipe kerdilo shayutno pe Romani qhib – ayekha misalya dikhlile ano Prizren thay Graqanica. Kriseya, aktualune votuipeske centrya shay te dengyon numay pe duy ofisialune qhibya ani Kosova, thay, vash lokalune alosaripya ano akala komune kote o komuniteti sito numerikuno minoriteti ano komunako niveli sito e bare gendoa (buderu se panj pe shel), ani qhib e komuniteteski: na si Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya kay siton ano baro gendo ani dayekh komuna vash te vijainen akava mekhipe. Ano termya e mekhipesko vash phikoipe e reprezentipesko e najande votantyengo, legaluno mekhipe e sah komunitetyengo sito shayutno vash te

¹²⁶ Demografikune mothavipya bazirime pe naofisialune OSCE figuripya.

¹²⁷ Krisi Gn. 03/L-073 vash Generalune Alosaripya, 5 Yuni 2008, shayutno ano www.assemblykosova.org/common/docs/ligjet/2008_03-L073_en.pdf thay Krisi Gn. 03/L-072 vash Lokalune Alosaripya, 5 Yuni 2008, shayutno pe www.assemblykosova.org/common/docs/ligjet/2008_03-L072_en.pdf (khetane akcesime 24 Avgusti 2012).

phikoinen o kotorleipe e nesave votantesko kotar o trin komune kola shay te roden ayekha azhutipe: nesave votantya kola rodена hramimo mothavipe sito dendo te rodel azhutipe kotar votuipeske stacionyenge komiteteske stafeske jene, thay OSCE monitoripe dengya nota kay o votantya sine shayutne te len akava phikoipe sukseseya.

Sito vasho kay legaluno mekhipe phiravindoy e kompozicia e Centraluna Alosaripeska Komisiake, ayekha vi Komunake Alosaripeska Komisiake thay votuipeske stacionyenge komitetya azhutinde e Kosovake Romano, Kosovako Ashkalyuno thay Kosovako Egipqanyuno kotorleipe. Centraluni Alosaripeski Komisia misalake formalune astarde e jeno kotar Kosovako Romano komuniteti, thay akanake astarena e Kosovake Ashkalyune jeno, thay SOCE monitoripe ayekha vi dikhlargya kay o trin komunitetya reprezingyona ano nesave Komunake Alosaripeske Komisie thay alosaripeske stacionyenge komitetya. Akava representipe sine but pozitivuno, thay sine azhutine te sigurinen kay pherune, phikoutne mase (sar si publikipe e Romane publikune informipeske materialengo thay lokacia e votuipeske centrengo) lelile vash te sigurinen e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetyengo kotorleipe ano rano alosaripyua.

2010 parlamentarune sombeshipeske alosaripyua dikhla o kotorleipe e panj politikune komunitetyengo (shtar partie thay yeh civiluni iniciativa) asocicime e trine komunitetyencar kola sine registrime thay sertifikime vash alosaripyenge andripya – duy Kosovake Ashkalyune, duy Kosovake Egipqanyune thay duy Kosovake Romane. Akanautni situacia, ini kay akala politikune etnitetya siton representime ano Kosovako Sombeshipe, thay nesave vi ayekha astarde e khetani koalicia, mothavena kay o trin komunitetya siton suksesune kotorleunte ano demokrativune procesya e Kosova. Legaluno mekhipe rodela kay parlamentarune beshlinya siton mekhle vash representya e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya: shtar beshlinya akanake adikegryona kotar o representya akel trine komunitetyengo, kote phergyona o mangipyua.

i. Siguripe, policia thay hakaipe

Siguripeske incidentya silen pheruno impakti ano komunitetyengo aktualuno vay resto siguripe thay tromalipe, thay shay te restriktinen olengo phiripesko tromalipe thay aqhavena olengo akcesi ko sherune hakaya thay servisyua. On ayekha vi sinelen o potenciali vash bayaripe e inter etnikune tenziengo, thay te phiraven o relacie mashkar komunitetya thay komunake institucie. Na-Albanyune komunitetya siton regularune qalavde kotar siguripeske incidentya, thay kotar krimya kerde mamuy personya, privatyuni ilaka thay kulturune thay religiune thana.

Ji kay o Akciako Plani fokusinela e akcia e Kosovaka policiako ano adresipe e siguripeske surengo phanglo e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetyencar, e rola e komunitetyengi ano adresipe e komunitetyenge siguripeske darakeripyengo sito ayekha vi vasho thay pheruno ano paluno politikako keripe e komunitetyenge siguripesko¹²⁸. Buderu e negativune efektyengo e siguripeske incidentyencar

¹²⁸ Kosovaki Komunitetyengi Siguripeski Strategia thay Akciako Plani 2011–2016 dikhlarela, mashkar yaver yaver bajakya: komunalune institucie thay siguripeske forumya (leindoy kotar Komunake Komunitetyenge Siguripeske Konsilya) azhutipe ano integripe e iranendo ano malipe; siguripeske sure phanglo e komunitetyencar kola adresingyona institucionalune (prekal misalake, formiripe, zorakeripe thay revitalizipe

sine ani mashkar etnikuni relacia shay te qalaven o komunake instituciengne respodipya ani adekvatuni vay vahtuna qhanda e incidentyengo ano puqipe – misalake, prekal dialogi ano mangle forumya, publikune prastavya kedindoy o aktya e vioelencako thay vizita e qalavde komunitetyengo.

OSCE raporti *Komunake Godornipya vash Siguripeske Incidentya Qalavdinoy e Komunitetyen ani Kosova thay Rola e Komunake Komunitetyenge Siguripeske Konsilesko*¹²⁹ dokumentinela nesave may seriozune siguripeske incidentya kay silen negativune qalavde e jenen e Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune thay yaver komunitetya, targetindoy e personyen thay privatyuni ilaka (irande khera)¹³⁰. Ini kay nesave pozitivune misalya, komunake respodipya vash siguripeske incidentya kola qalavena e komunitetyen ano generali ule ani ad hok baza, e na kedipea e akcesesko mashkar o komune. May but, buderi komune na pherde olenge obligipya vash formiripe thay phiravipe e Komunake Komunitetyenge Siguripeske Konsilesko¹³¹, komunake trupya may shukarne sinelen shaibe te sigruinen mangle respodipya vash siguripeske incidentya. May but, kana o komune na respodinde vash siguripeske incidentya, komunitetyenge reprezentya dende nota vash yekh gendo e ule problemyengo¹³². Nanipe e vahtune thay efektivune godornipyengo kotar o komune pelarena o nanipe e pakyavipesko mashkar o komunitetya, thay aktivinena sar na pheripesko e godyako vash avyutne krimeske raportya vash siguripeske darakeripya ko autorya – pherune, ayekha kishle respodipya dena kontributi vash negativune percepcie e sigruipesko mashkar o komunitetya.

Obyektiva 1: Bayaripe e efektivitetesko e Kosovaka policiako ano aqhavipe thay adresipe e krimyengo thay konfliktyengo andar Romano, Ashkalyuno thay Egipqanyuno komuniteti

e siguripeske forumengo); thay, bayripe e komunitetyenge hakayengo vash vastipe e siguripeske forumyengo thay inkuraibe olenge kotorleipesko ano ayekha platforme.

¹²⁹ Mekhlo pe Decembri 2011, shayutno pe www.osce.org/kosovo/86766 (pe Anglikani qhib, akcesimo 24 Avgusti 2012).

¹³⁰ Misalake, serie e bishande atakyengo thay incidentyengo kay qalavena e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komuniteten pe 2012, numay pe yekh sura e komuna lela o proaktivuno respodipe, primarune prekal o ofisialuno krisipe thay tereneske aktivitetiya targetindoy e qalavde komunitetyen. Ani yaver sura, komuna financingya o phangle jamya e irande kherengo palo angluni incidenti; pashe akaleske na si ayekha akcie kay lelile palo duyto thay trinto ule incidentya. Pe 23 Yanuari 2010 terno Kosovako Ashlayuno mursh kotar thanipe Sallahane/Salahane ani diz Ferizay/Uroševac mardilo. Duy atakya mamuy Kosovake Egipqanya raportisale ani Peyaki thay Jakovaki komuna pe 1 Marti thay 8 Mayi 2010 respektivune; duy Kosovake Egipqanyune mursha mardile ano gav Novosellë/Novo Selo ani komuna e Peyaki, Kosovako Rom mardilo pe 26 Februari 2010 ani Peyaki diz. Serie e incidentyenge targetindoy o khera e Kosovake Ashkaliengo (trinto may baro komuniteti ani komuna) raportisalo ano gav Nakaradë/Nakarade ani Fush Kosovaki komuna pe 3 thay 26 Marti pe 10 Aprili 2010 (jamya e shtar irande kherengo rumisale ano thay palo olengo rekeripe, e familiencar kay vi on raportinde kay sinelen presia kotar Kosovake Albanyune thanutne kay te bikinene olengi ilaka vash kishle molipya). Dikh OSCE Raporti *Komunake Respodipya vash Siguripeske Incidentya Qalavdinoy e Komunitetyen ani Kosova thay o Roma e Komunake Komuniteteske Siguripeske Konsilesko* (Decembri 2011) www.osce.org/kosovo/86766 (akcesimo 24 Avgusti 2012).

¹³¹ AI Gn. 08/2009 MAB-02/2009 Ministria vash Lokalune Raipeski Administracia vash Komunake Komunitetyengo Siguripesko Konsili, 20 Marti 2009.

¹³² Misalake, ano nesave sure publikune mothavipya kotar komunalune sevalutne na irandile pe qhibya e qalavde komunitetyengo thay vash akaleske na sine akcesime vash olenge. Pherune, kote o komunake sevalutne kedinde kay o siguripeske incidentya qalavde e komuniteten kay sito numerikuno minoriteti ani komuna, akaya akcia sine phangli sar but simbolikuni kotar qalavde komunitetya ini kay kerdile tereneske thay dialogeske aktivitetiya.

OSCE na siton jando e nesave rodlaripeske kay lelilo vash te notadeinen sar o krimya qalavena e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komuniteten, vay nesave specifikune mangipya vash o trin komunitetyua ani relacia vash adresipe e krimyencar phanglo e problemeya, bazirime pe datake analize na egzistinena. Kosovaki policia lavavdinela informacie vash krimya vastindoy olengi databaza koya mekhela vash ulavipe e komunitetyengo (khetane kerutnesko thay viktima) thay e krimeya (misalake. e selekcia e lavavdipyengo vash namangle krimya vay krimya e mashkar etnikune dimenziencar). Departamenti e Krimyenge Analizyengo lela akava notadipe¹³³.

Pe 2011, e Kosovaki policia shrdingya o implementipe e neve komuniteteske policiake konceptesko. Akava akcesipe dikhela o sakova policiako stacionesko kotor ano gegografikuno sektori, sakova hramimo ano olako korkoro than e policiake patrulipesko thay ofiseryengo, e reseya te keren ledeipya e lokalune komunitetencar prekal lungyardo kontaktipe, akava improvindoy siguripe thay lokalune nivelya. Akava phiravela e policia pashe e komunitetyenge sar policiake sevalutne kay regularune vizitinena olenge hramime thana thay silen may baro thay konsistentyuno kontakti e komunitetyencar kerindoy buti olencar vash te laqharen o siguripe thay te angloaqhaven o krimya. Vash o qalavde grupe, leindoy kotor Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya, nevo akcesipe musay te ovel kotorune azhutno, thay musay te bayarel o efektiviteti e Kosovaka policiako prekal o krimyengo angloaqhavipe e azhutipea ko lokalune komunitetya.

Ano respekti vash resipe e Akciake Planeske obyektivengo, o respodipe e Kosovaka policiako vash namangipeske krimya sito vasho thay rodela vasho prioritizipe. Namangle krimya kerena motivacia vash intolerancia mamuy o grupe ano malipe, leindoy kotor etnikune komunitetya, thay ovena ani sah e Kosova, qalavdinoy negativune ano akala siguripeske percepcie e qalavde komunitetyengo. O naresipe e mangle identifikipesko, rodlaripe thay respodipe e namnagle krimyenge shay te oven seriozune aqhavipya, leindoy kotor buderi krimya, harnipya e siguripeska situaciako thay manushikane hakayengi violenca. Vash te azhutinen may zorale Kosovaka policiake kapacitetya vash te rodlaren thay te respodinen e namangle krimyenge, OSCE implementingya nesave aktiviteti pe 2011 thay 2012, leindoy kotor o treningo e trenerengo, ayekha vi specializime treningya vash policiake investipya thay komunake politikake ofiserya¹³⁴.

Obyektiva 2: Kosovaki policia treterinela e trine komuniteten, Roma, Ashkalie thay Egipqanya, bizo diskriminipe, tromale e violencatar thay anglokrisipya

OSCE na janela vash nesavo sistematikuno informipesko kolektipe notadeindoy diskriminipe mamuy, vay disproporcionaluno vastipe e zoralipesko mamuy, jene e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya.

Informacie dende kotar OSCE kotar Departamenti e Publikune Siguripesko andar e Kosovaki policia konfirmirngya kay e policia sitoy jandi vash olake godornipya ani relacia vash

¹³³ OSCE kedipe e Departamenteya vash Publikuno Siguripe, policiako Direktoriati vash Komunitetyengi Policia thay krimyengo Angloaqhavipe, Kosovaki policia, 22 Avgusti 2012.

¹³⁴ Pe totali, 138 policiake ofiserya trenirisale vash sar te identifikinen, rodlaren thay sar manglape te respodinen vash o namangle krimya.

implementipe e Akciake planesko thay Strategiako. Departamenti e Publikune Siguripesko referingyola pe regularune kedipya adikerdo e reprezentyencar e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetyengo vash te diskutinen olenge sherune darakeripya. Pherune, reference kerdile vash tereneske vizite: vash o regularune patrole kerde ano thana thanime kotar o trin komunitetya, thay pe praktika, manglo kote si shayutno, e delegime Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune jenencar e policiake zoralipyengo kay te adresinen o problemya akale komunitetyengo. Departamenti ayakha vi notadeingya o Kosovako policiako inkuraipe e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komuniteteske kotorleipesko ano siguripeske forumya sar si Lokalune Publikune Siguripeske Komitetya¹³⁵, kote o kotorleutne siton phikoime thay godideime ano vazdipe olenge komunitetenge darakeripyengo.¹³⁶

Obyektiva 3: Trin komunitetya, Roma, Ashkalie thay Egipqanya, siton reprezetime ani Kosovaki policia thay ano sah nivelya bizo diskriminipe

Gendo e policiake ofiseryengo kotar Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya ani Kosovaki policia sito but hari. Sar si pe data shayutni ano OSCE, Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune policiake ofiserya reprezentinena may hari se yekh pe shel e totalune gendosko e Kosovake policiake ofiseryengo. Ini kay na si policiake ofiserya kotar o trin komunitetya ano uqe nivelya, Departamenti vash Publikuno Siguripe informingya e OSCE kay si yekh gendo e reshterengo, nesave phiravutnengo thay kapetanesko kotar trin komunitetya kay siton ani Kosovaki policia¹³⁷.

Sigurune tentipya lelile vash te adresinen akava naproporicaluno kishlo reprezentepe. Pe nakhlo rekrutipesko cikli, pe Oktobri 2011 e Kosovaki policia organizingya kedipe e kadidatyencar e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya vash te mothaven o rekrutipesko procesi, e reseya vash bayaripe e shansengo e kadidatyengo akale trine komunitetyengo vash te len kotor ani policia. Pashe akaleske, ini kay sine akala tentipya sine hari suksesti ano rekrutipe e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune kadidatyengo. Sar si pe Kosovaki policia, sheruno sebepi vash ayekha kishlo gendo e ofiseryengo kotar akala trin komunitetya sito o nanipe e kadidatyengo kola siton agorinde e mashkaruni shkola¹³⁸, yekh e sherune mangipyendar vash akaya pozicia.

Departamenti e Publikune Siguripesko e Kosovaka policiako mangela te bayarel o akanutno niveli e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetyenge reprezentipesko ko manglo niveli, kote o Departementi dengya nota sar mashakr duy thay trin peshel. Ji kay na sine shayutne te resen o khuvipeske egzaminipeske mangipya, e policia mothavgya kay on akanake dena alternativune opcie vash adresipe e problemesko.¹³⁹

¹³⁵ Regulimo e Artikloa 7(3) e Krisesko Gn. 03/L-035 vash policia, 4 Yuni 2008.

¹³⁶ OSCE kedipe e Departamentea vash Publikuno Siguripe, policiake Direktoriatya e Komunitetyenge Policipesko thay Krimeske Prevencie, Kosovaki policia, 22 Avgusti 2012

¹³⁷ Yekhuno.

¹³⁸ Rodela o kompletipe e 11 vay 12 bershengo e studiengo.

¹³⁹ OSCE kedipe e Departamenteya vash Publikuno Siguripe, policiako Direktoriati vash Komunitetyengo Policipe thay Krimyengo angloaqhavipe, Kosovaki policia, 22 Avgusti 2012

Obyektiva 4: Sigurina akcesi vash hakaibe vash Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetya prekal o implementipe e legislaciako, monitoripe thay institucionalune praktike thay koncenzya

Isi hramimo nanipe e detalima datako thay informaciako shayutni vash deipe e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetyenge akcesesko ano kriselinyako sistemi thay olengo akcesi vash sheruno phikoipesko servisi sar si legaluno azhutipe: akava sito vash akaleske pharo te den saharde obyektive thay informipeske notadeipya e situaciako, vay te mothaven o sherune umala e laqharda praktikako.

Ini kay si diskuise thay dokumentya kotar Mayi 2011 konferencia vash implementipe e Akciake Planesko o vashipe e mekhipesko e legalune azhutipesko sar sheruno faktori ano siguripe akale trine komunitetyenege krisipe bizo diskriminipe, OSCE na sito jando e nesave koordinime aktivitetesko ano paluno bersh e reseya vash laqharipe e legalune thay shayutne akcesesko ano lokaluno niveli.

Vash o vasho andripe, reprezentpe e stafesko e kriselinyake sistemasko ani Kosova sito ayekha vi vasho faktori vash o trin komunitetya ano hakaibe. Pe generali, o savahtuno kompletyuno na resipe e na-Albanyengo kotar o stafi e Kosovake kriselinyengo but qalavgya o kredibiliteti e kriselinyake sistemasko ano haky e komuniteteske. Ano uqo niveli, akanake isi numay yekh krisitori angazhimo kotar Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya, thay pe administrativuno niveli, numay yekh krisitori phikoinela o stafesko personi kay kerela buti ano kristoryengo sistemi, naveya ani Distrikuni Kriselin ani Peya.

4. KONKLUZIE

OSCE 2011 raporti reidikhlaripeske procesesko vash implementipe e Akciake Planesko, arakhla kay, nesave sektoryenge specifikune butya kerdile, pe generali Kosovake institucie na reste o pheripe olenge angazhiyengo, thay e akcia e buderi komunengi aqhili bi agorimi. Ini kay sine evidenca e modestyune progresesko ano umala e iranipeske, regulipeske e naformalune beshipeske thanengo, kultura thay edukipe, na sine hramime jamaipya ano umala e butyaripeske thay ekonomikuno jamaipe, kotorleipe thay reprezentipe, vay ano siguripe, politikake servisya thay hakaipye. Kharindoy vash bayaripe e tentipyengo, o 2011 redikhlaripe mothavgya nesave sherune problemya: o nanipe e pherune potencialune angazhipesko, namangle resursyenge lokacie, thay naadekvatuno komunikipe thay koordinipe mashkar centraluno thay lokaluno niveli.¹⁴⁰

Ji kay na dela o sahasardo redikhlaripe e sah sektoryengo, e informacia kompletimi thay prezentimi pe akava 2012 lil mekhela o yekhune konkluzie yekh bersh pale: ji kay o pozitivune bajakya lelile ano nesave umala, uqo gendo e akciengo hramime ano Akciako Plani na implementisale. Dikhindoy kay isi pashe trin bersh sar kotar o Akciako Planesko ofisialuno penjaripe pe Decembri 2009, e sasutne trin bershencar aqhile vash olesko implementipe, akava aqhola darakeripeske. Ayekha limitimo progresi lungyarela problemya e politikune mangipesko thay pedral o angazhipe e uqe niveleske trupengo, ministrie thay komune ano pherdo integripe e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetyengo ano malipe.

Vasnipea siton problemya kay siton phangle e monitoripea e Akciake Planesko. Buder e generalune implementipesko monitoripe e Akciake Planesko, navea kotoruno, ekvash bershuno thay bershune raportya, na kerdile. May but, ano pheripe vash kedipe e specializima dataka kolekciako thay monitoripeske aktivitetiya ano yekh gendo e sektoryengo (misalake. Kreiripe e databazako e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetenge irandengo/reirandengo, regularuno notadeipe e butyaripeska datako, ty.), o plani dikhlarela derishupanj sure-spezifikune notadeipeske studiengo¹⁴¹, kola palo akava ka mekhen o politikako laqharipe vay jamaipe, vash may buderi targetime mase kay te lelun, thay vash azhutipesko monitoripe thay laqharipya. Kotar informacia shayutni ko OSCE, niyekh akale studeindar vay notadeipe lelile vay ulavdile e relevantune instituciencar. Nanipe e informaciako qalavela khetane o giriqipe e problemyengo prekal mangle sheya, ayekha vi o notadeipe e kerde progresesko thay rezultatya.

Bizo undripe, bayardo politikuno angazhipe ano sa nivelya, pashe e manushikane thay financialune resursya, ka oven mangle te sine kay Akciako Planeske angazhiyaya musay te phergyon.

¹⁴⁰ Dikh OSCE Raporti *Implementip e Akciake Planesko thay Strategiako vash Integripe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetyengo ani Kosova* (Mayi 2011), qhamya 1 thay 3. <http://www.osce.org/kosovo/77413> (aksesimo 24 Avgusti 2012).

¹⁴¹ Specifikune studie vay notadeipe hramime ano Akciako Plani siton listime thay mangena: shay talo Edukipesko sektori (Akcie 1.1.1, 1.1.2, 1.9.1, 2.1.1); trin talo Butyaripe thay Ekonomikuno Zoralipe (1.1.1, 1.2.11, 3.1.2); yekh vash Sastipe thay Socialune Puqipya (1.1.6); yekh talo Khera thay Naformalune Beshipeske thana (1.2.5); niyekh vash Iranipe thay Reintegripesko procesi; yekh talo Kultura, Medie thay Informacie (2.1.1); yekh talo Kotorleipe thay Reprezentipe (1.3.2); shtar talo Siguripe, policiake Servisya thay Hakayipe (1.1.1, 1.3.4, 3.1.5, 4.2.2).

5. REKOMANDIPYA E KOSOVAKE RAIPESKE

Rekomandipya may tele kerena o may angluno kharipe thay 2011 rekomandipya e OSCE-ke ani relacia vash laqhardo implementipe e Strategiako thay Akciake Planesko vash Integripe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune komunitetengo, thay avela e Saranda Akciendar propozime ano Mayi 2012 uqe nivelesko EK-Kosovake Raipeska konferenciako. Rekomandipya siton dende ano konstruktivune andripya vash decisiako keripe thay prioritizipe e implementipesko e Akciake Planesko, e reseya vash resipe e konkretune laqharipyengo vash Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya thay qaqutno integripe ano malipe.

i. **Pherdo implementipe.** Kosovako Raipе musay te laqharel oleske angazhipya vash pherdo implementipe e Strategiako thay Akciake Planesko, sigurindoy kay sah o musaipya thay dikhlaripya, manushikane thay financialune resursya siton shayutne, leindoy kotor vahtune thay lungyardo bujetesko alokiye thay effektivuno koordinipe e resursyenge alokiyengo prekal o ministrie thay ano komunako niveli. Sigurinena effektivuno kotorleipe e Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetyengo ano decisiake ledipya thay implementipe.

Avela kotar 2011 OSCE rekomandipya thay Saranda Akcie vash harne kerde sure, gn.s 1, 2, 5

ii. **Koordinipe thay komunikipe.** O institucie thay mekanizmya kedime e specifikune godornipyencar vash Akciake Planesko implementipe, may but Akciako Planeski Teknikuni Butyarni Grupa thay Dikhlaripesko Komiteti, musay te keren may bare tentipya ano pheripe akale respodipyengo, leindoy kotor ano proaktivuno akcesi kay astarela regularune kedipya thay laqharena koordinipe. Identifikipe thay adresipe e nesave kapaciteteske vazdipesko thay fondyenge kedipyenge mangipya e koordinipeske mekamizmyengo kay fomirisale musay te prioritizingyon. Komunikipe musay te laqhargyol mashkar sah institucie thay interesime riga kay lena kotor, e vasna sama dendi vash informacia mashkar centralune thay lokalune nivelya, ayekha vi mashkar institucie, relevantuno civiluno malipe thay Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya.

Avela kotar 2011 OSCE rekomandipya thay Saranda Akcie vash harne kerde sure, gn.s 2, 3, 5

iii. **Informacie thay reportipe.** Sigurinena effektivuno monitoripe e Akciake Planeske implementipeske thay publikipe e raportesko. Prioritizinelа o implementipe e informaciako ano kedipeske thay notadeipeske akcie detalime ano Akciako Plani, ayekha informindoy praktikune, qalavde mase vash te adresinen problemya, thay phikoindoy effektivuno monitoripe e rezultatyengo. Pherune, sigurinena prekal publikune datake kedipyengo ano sah relevantune sektorya, kola mekhena vash naresipe e komunitetyenge thay polya thay analize e ververutne mangipyengo.

Avela kotar 2011 OSCE rekomandipya thay Saranda Akcie vash harne kerde sure, gn.s 7, 8, 9

iv. **Godonipesko vazdipe.** Lungyarena thay phiravena godinipesko vazdipe vash angazhipya e Strategiako thay Akciake Planesko, sar vi ano sherune civilune, politikune, ekonomikune, socialune thay kulturune hakaya, mashkar sah raipeske aktya godorne vash implementipe, mashkar Kosovake Romane, Kosovake Ashkalyune thay Kosovake Egipqanyune komunitetya thay generaluni publika.

Avela kotar 2011 OSCE rekomandipya thay Saranda Akcie vash harne kerde sure, gn. 5

Aneks I – Lista e relevantune OSCE raportyengo

Akcesi pe civiluno registripe ani Kosova, Yuli 2012

<http://www.osce.org/kosovo/92331>

Komunitetenge Hakayengo Notadeipesko Raporti, Trinto edicia, Yuli 2012

<http://www.osce.org/kosovo/92244>

Humanitaruno Autobusesko Transportipe ani Kosova palo Transferi ko Kosovake Instituciengo Monitoripe, Raporti Gn. 5, Mayi 2012

<http://www.osce.org/kosovo/90904>

Multiqhibyuni Legislacia ani Kosova thay olake Sfide, Februari 2012

<http://www.osce.org/kosovo/87704>

Notadeipe e komunake respodipyengo vash naformalune beshipeske thana ani Kosova, Decembri 2011

<http://www.osce.org/kosovo/86273>

Komunake respodipya vash siguripeske incidentya kay qalavena e komuniteten ani Kosova thay e rola e Komunake Komunitetyenge Siguripeske Konsilesko, Decembri 2011

<http://www.osce.org/kosovo/86766>

Notadeipesko progresi ano implementipe e komunake ramesko vash reintegripe e reirande personyengo ano Kosovake komune, Septembri 2011

<http://www.osce.org/kosovo/82416>

Implementipe e Akciake Planesko vash Strategia vash Integripe e Romane, Ashkalyune thay Egipqanyune Komunitetyengo ani Kosova, Mayi 2011

<http://www.osce.org/kosovo/77413>

Kosovake komunitetyenge profilya, 2010

<http://www.osce.org/kosovo/75450>

Komunitetyenge Hakayengo Notadeipesko Raporti, Duyto Edicia, Decembri 2010

<http://www.osce.org/kosovo/74597>

Komunake respodipya vash mekhle thanutne thay irande ani Kosova, Novembri 2010

<http://www.osce.org/kosovo/73854>

Garavipe thay Promovipe e komunitetyenge hakayengo ani Kosova: Lokalune niveleske kotorleipeske mekanizmya, Decembri 2009

<http://www.osce.org/kosovo/40722>

Moliveya kontaminipe ani Mitrovica/Mitrovicë qalavindoy e Romane komunitete, Februari 2009

<http://www.osce.org/kosovo/36234>